

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΕΤΟΣ ΜΖ'

ΙΩ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 - 115 21 ΑΘΗΝΑΙ - ΤΗΛ. 72.18.308

15 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1998

ΑΡΙΘ. 8

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευαγγέλου Δ. Θεοδώρου, «'Αναστάσεως ημέρα...». — Έπισκ. Άχελώου Εύθυμιου, Α' Παλαιά Ίερωσύνη. — Ίω. Φουντούλη, Άπαντήσεις σέ λειτουργικές, κανονικές και άλλες άπορίες. — Άρχιμ. Μακαρίου Βαβλά, Ή Έκκλησία και ή νέα οικουμενική πραγματικότητα. — Άρχιμ. Γερβασίου Ί. Ραπτόπουλου, Καί γυναίκες στόν πόλεμο. — Άλεξ. Μ. Σταυρόπουλου, Γάμος και οικογένεια - Πρότυπα και παρομοιώσεις στην ορθόδοξη παράδοση. — Άρχιμ. Χρυσόστομου Π. Άβαγιανού, Ίερωσύνη, τιμή και ευθύνη. — Παναγιώτη Θ. Παπαθεοδώρου, Ή Κασιανή και τó έργο της. — Γεωργίου Ναούμ, Ό ψάλτης τού 2000. — Μ. Μελ., Έπίκαιρα.

«ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ»

Δεκαπενθήμερο Περιοδικό

Ίω. Γενναδίου 14, 115 21 Άθήνα
Τηλ. και Fax 7218308

Έκδότης - Διευθυντής
ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ
Όμότ. Καθηγ. Παν/μίου Άθηνών

Έκ τού Τυπογραφείου
της Άποστολικής Διακονίας

Προϊστάμενος
Σωκρ. Μαυρογόνατος. Τηλ. 72.10.734.

«'Αναστάσεως ημέρα...»

Τού κ. ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Ό έθνικός μας ποιητής Διονύσιος Σολωμός, τόν όποίο ιδιαίτερος τιμούν κατά τó τρέχον έτος οί Έλληνες με τόν έορτασμόν της συμπληρώσεως 200 έτών από τη γέννησί του, — παρά τά τυχόν όρθώς ή έσφαλμένως άντιλεγόμενα σημεία μερικών εκ τών εκδηλώσεων ή γραπτών διατυπώσεών του —, διακρινόταν άναμφιβόλως για την χριστιανική πίστι του και τά ζωντανά θρησκευτικά του βιώματα. Μελετούσε την Άγία Γραφή, τούς Πατέρες και συνεκινείτο από την Ύμνολογία της Έκκλησίας μας.

Μέσα στα πνευματικά αυτά πλαίσια γίνεται κατανοητό τó ποιήμα του «'Η ημέρα της Λαμπρής», στο όποιο παρουσιάζει τη σημασία, την όποία έχει ιδιαίτερος για τούς Όρθοδόξους Έλληνες, ή έορτή της Άναστάσεως τού Κυρίου. Τó ποιήμα αυτό έχει ως έξής:

*«Χριστός άνέστη! Νέοι, γέροι και κόρες,
όλοι μικροί μεγάλοι έτοιμασθήτε'
μέσα στις εκκλησιές τις δαφνοφόρες
με τó φώς της χαράς συμμαζωχθήτε,
άνοιξατε άγκαλιές ειρηνοφόρες
όμπροστά στους άγίους και φιληθήτε,
φιληθήτε γλυκά χείλη με χείλη.
Πέστε Χριστός άνέστη έχθροί και φίλοι.
Δάφνες ως πλάκα έχουν οί τάφοι
και βρέφη κρατούν στην άγκαλιά οί μονάδες'
γλυκόφωνα κοιτώντας τις ζωγραφισμένες
είκόνες ψάλλουνε οί ψαλτάδες.
Λάμπει τó άσήμι, λάμπει τó χρυσάφι
άπό τó φώς που χύνουνε οί λαμπάδες'
κάθε πρόσωπο λάμπει άπ' τó άγιοκέρι,
όπου κρατούνε οί Χριστιανοί στο χέρι».*

Οί στίχοι αυτοί τού έθνικού μας ποιητού έναρμονίζονται πλήρως στην άτμόσφαιρα της Όρθοδόξου Έκκλησίας, για την όποία ή ημέρα τού έορτασμού της Άναστάσεως τού Κυρίου είναι «ή κλητή και άγία ημέρα, ή μία τών Σαββάτων, ή βασιλίσ και κυρία, έορτών έορτή και πανήγυρις πανηγύρεων». Τó ποιήμα τού Σολωμού είναι άναμφιβόλως έπηρεασμένο από τόν Κανόνα της Άναστάσεως Ίωάννου τού Δαμασκηνού, που ύπενθυμίζει και την άρχή ωραίου

Α' Η ΠΑΛΑΙΑ ΙΕΡΩΣΥΝΗ

Του Θεοφ. Ἐπισκόπου Ἀχελώου κ. ΕΥΘΥΜΙΟΥ

Ὁ μεταπρωτικός ἄνθρωπος, ζώντας σὲ ἀντίξοες περιβαλλοντικές συνθήκες καὶ καταστάσεις (πρβλ. Γεν. γ' 1-19), ἀντιμετώπισε πολὺ νωρὶς πρόβλημα ἐπιβίωσης. Ἡ ἀνάγκη φυσικῆς (βιολογικῆς) ἐπιβίωσης ἦταν ἡ πρώτη αἰτία ποὺ ὤθησε τὸν πρωτόγονο ἄνθρωπο νὰ στραφεῖ στὸν Θεὸ καὶ νὰ ἐπικαλεσθεῖ τὴ βοήθειά του. Μετὰ τὴν Πτῶση, εἶχαν διασωθεῖ, εὐτυχῶς, ἀρκετὲς ιδιότητες τοῦ «κατ' εἰκόνα». Ὁ μεταπρωτικός ἄνθρωπος διέθετε ἰδίως πρακτικὴ σοφία καὶ ἐφευρετικότητα, ιδιότητες ποὺ τὸν καθιστοῦσαν ἱκανὸ νὰ ἐπιβιώσει στὶς νέες συνθήκες ζωῆς «ἐξω» ἀπὸ τὸν Παράδεισο τῆς Ἑδέμ. Μὲ τὶς προϋποθέσεις αὐτές, ὁ πρωτόγονος ἄνθρωπος ἐφεύρε δύο τρόπους προσέγγισης καὶ ἐπικοινωνίας μὲ τὸν Θεόν: τὴ μαγεία καὶ τὴ θυσία.

α) Ἡ **μαγεία**: Ἡ μαγεία εἶναι πανάρχαιος θεσμὸς ἐπικοινωνίας τῶν ἀνθρώπων μὲ τὸν Θεὸ (ἢ τὰ «πνεύματα»). Τὴ μαγεία ἀσκοῦσαν κυρίως οἱ ἀγροτογεωργικοὶ λαοί¹. Ὁ μάγος ὑποσχόταν καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀπαιτοῦσε ἄμεση ἱκανοποίηση τῶν αἰτημάτων του. Στὴν περίπτωση τῆς μαγείας, μεγίστη σημασία εἶχαν ἰδίως τὰ μαγικὰ μέσα (ποσότητα καὶ ποιότητα), τὰ ὁποῖα καὶ ἐξασφάλιζαν τὴν ἄμε-

λόγου τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ: «Ἀναστάδεως ἡμέρα καὶ λαμπρυνθῶμεν τῇ πανηγύρει καὶ ἀλλήλους περιπτυσώμεθα. Εἰπόμεν' ἀδελφοί, καὶ τοῖς μισοῦσιν ἡμᾶς συγχωρήσωμεν πάντα τῇ Ἀναστάσει».

Πρέπει νὰ μὴ λησμονοῦμε, ὅτι γιὰ τὸν ἀληθῶς χριστιανικὸ ἑορτασμὸ τοῦ Πάσχα δὲν πρέπει νὰ περιοριζώμεθα στὰ ὠραῖα φολκλορικὰ πασχαλινὰ ἔθιμα, ἀλλ' ἀπαιτεῖται καὶ «καινότης ζωῆς» (Ρωμ. στ', 4). Τὸ Πάσχα πρέπει νὰ εἶναι «Πάσχα καινόν», «Πάσχα λύτρον λύπης», «Πάσχα τὸ τερπνόν», Πάσχα πνευματικῆς εὐφροσύνης, τὴν ὁποία χαρίζει ὁ Ἀναστάς Κύριος στὸν καθένα, ποὺ ἐνσυνειδήτως ἐπαναλαμβάνει τοὺς στίχους: «Χθὲς συνεθαπτόμην Σοι, Χριστέ, συνεργείρομαι σήμερον ἀναστάντι Σοι». Στὴν εὐφροσύνη αὐτὴ συμμετέχει τὸ ὄρατὸ καὶ ἀόρατο Σύμπαν: «Οὐρανοὶ μὲν ἐπαξίως εὐφραίνεσθωσαν, γῆ δὲ ἀγαλλιάσθω, ἑορταζέτω δὲ κόσμος, ὄρατός τε ἅπας καὶ ἀόρατος· Χριστὸς γὰρ ἐγήγερται, εὐφροσύνη αἰώνιος».

ση λύση τῶν προβλημάτων.

β) Ἡ **θυσία**: Ὁ δευτέρος τρόπος ἐπικοινωνίας τῶν ἀρχαίων ἀνθρώπων μὲ τὸν Θεὸ ἦταν ἡ θυσία, ἢ προσφορὰ δηλαδὴ στὸν Θεὸ ζῶων (ζωοθυσία) ἀκόμη καὶ ἀνθρώπων (ἀνθρωποθυσία)². Ζωοθυσίες πρόσφεραν κυρίως οἱ κτηνοτροφικοὶ λαοὶ τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Μεσογείου. Οἱ γεωργικοὶ λαοὶ ἀσκοῦσαν κυρίως τὴ μαγεία. Ἀσφαλῶς, οἱ πρώτες θυσίες ποὺ πρόσφεραν οἱ μεταπρωτικοὶ ἄνθρωποι ἦσαν οἱ θυσίες τῶν δύο πρώτων παιδιῶν τοῦ ζεύγους τῶν Πρωτοπλάστων τοῦ γεωργοῦ Κάιν καὶ τοῦ κτηνοτρόφου Ἀβελ (Γεν. δ' 2-4)³.

Ὁ θεσμὸς τῆς θυσίας ἦταν ἐφεύρεση τοῦ πρακτικοῦ πνεύματος τῶν ἀρχαίων ἀνθρώπων, καὶ ἰδιαίτερα πρακτικὸς τρόπος ἐξασφάλισης τῆς ἐπιβίωσής τους. Ἡ θυσία βασιζόταν, ἐξ ἀρχῆς, στὴ λογικὴ τῆς συναλλαγῆς «σοῦ δίνω, γιὰ νὰ μοῦ δώσεις» (do ut des). Στὴ σκέψη τοῦ ἀρχαίου ἀνθρώπου, ἡ θυσία λειτουργοῦσε ὡς **ζυγός**: στὸν ἓνα δίσκο τοῦ ζυγοῦ τοποθετοῦσε τὴν προσφορὰ, τὸ **δώρο**, καὶ στὸν ἄλλο δίσκο ἀνέμενε νὰ τοποθετήσῃ ὁ Θεὸς τὴν ἐκπλήρωση τοῦ αἰτήματος, τὸ **ἀντάλλαγμα**. Στὴ θυσία, ἡ ποσότητα καὶ ἡ ποιότητα τῆς προσφορᾶς εἶχαν μεγάλη σημασία. Ὡς ἐκ τούτου, ὁ θεσμὸς τῆς θυσίας ἐνεῖχε καὶ τὸ στοιχεῖο τῆς μαγείας.

Ἡ νοσταλγία αὐτὴ τοῦ μεταπρωτικοῦ ἀνθρώπου νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴ θεοκοινωνία διεμόρφωσε σιγὰ σιγὰ τὸν θεσμὸ τῆς ἱερωσύνης καὶ τὸ ἀντίστοιχο ἱερατικὸ λειτουργημᾶ. Ἡ ἱστορία ὄλων τῶν λαῶν τῆς γῆς σημαδεύεται ἀπὸ τὴν ὑπαρξὴ ἱερέων καὶ ἱερείων⁴, καθὼς καὶ ἀπὸ τὴ διαδικασία τῆς θυσίας⁵.

Ὁ θεσμὸς τῆς ἱερωσύνης ταυτίσθηκε, ἐξ ἀρχῆς, μὲ δύο εἰδικότερα στοιχεῖα, τὸν ἱερὸ τόπο καὶ τὸν ἱερὸ χρόνον.

α) Ὁ **ἱερὸς τόπος**: Ὁ ἀρχαῖος ἱερεὺς εἶχε ὡς ἔργο του νὰ προσφέρει θυσίες σὲ καθορισμένους τόπους. Ὁ τόπος αὐτὸς μποροῦσε νὰ εἶναι ἓνα ἱερὸ Ἄλσος ἢ ἓνας Βωμὸς ἢ ἓνας Ναός. Ἡ λειτουργία, ἐπομένως, τοῦ ἱερέα ἦταν αὐστηρὰ συνδεδεμένη μὲ κάποιον καθορισμένο (συγκεκριμένο) τόπο, τὸν τόπο τῆς θυσίας. Ἡ σύνδεση τῆς θυσίας μὲ ὀρισμένο τόπο, εἶχε σὰν συνέπεια οἱ τόποι τῶν θυσιῶν νὰ ἀποκτήσουν ἱερὸ χαρακτήρα (sacre) καὶ νὰ θεωροῦνται ἱεροὶ τόποι. Οἱ τόποι αὐτοὶ ἔθεω-

ροῦντο ἱεροὶ διότι, διὰ τῶν προσφερομένων θυσιῶν, λειτουργοῦσαν ὡς «ἄξονες τῆς γῆς» (axis mundi), πού ἔνωσαν τὸν οὐρανὸ μὲ τὴ γῆ καὶ τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὸν Θεό. Στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα, π.χ., ἕνας τέτοιος «ἄξων», «ὀμφαλὸς τῆς γῆς», ἦταν ὁ χώρος τοῦ Μαντείου τῶν Δελφῶν⁶.

β) **Ὁ ἀνίερος τόπος:** Οἱ ἱεροὶ τόποι, ὅπου προσφέρονταν οἱ θυσιές, ἄρχισαν νὰ ἐμπνέουν στοὺς ἀρχαίους ἀνθρώπους τὸ αἶσθημα τῆς ἀσφάλειας. Σύντομα δηλαδὴ ἐπικράτησε ἡ ἀντίληψη, ὅτι οἱ ἱεροὶ τόποι ἐξασφάλιζαν τὴν προστασία τοῦ Θεοῦ (ἢ τῶν θεῶν). Αὐτὸ ἀκριβῶς, μὲ τὴ σειρὰ του, συνετέλεσε ὥστε οἱ ἄνθρωποι νὰ ἀρχίσουν νὰ κατοικοῦν κοντὰ καὶ γύρω ἀπὸ τοὺς ἱεροὺς αὐτοὺς τόπους. Ἐτοί ἄρχισε ἡ δημιουργία τῶν πρώτων οἰκισμῶν καὶ τῶν πρώτων πόλεων. Κατ' ἐπέκταση, καὶ ἡ γεωγραφικὴ ἔκταση τῶν πόλεων ἐθεωρεῖτο ἱερὸς τόπος.

Ὁ χαρακτηρισμὸς ὅμως τῶν τόπων τῆς θυσίας καὶ τῶν πόλεων ὡς ἱερῶν τόπων, εἶχε καὶ μιὰ ἄλλη συνέπεια. Οἱ χώροι πού ἦσαν πέρα καὶ ἔξω ἀπὸ τοὺς ἱεροὺς τόπους θεωροῦνται πιά ὡς ἀνίεροι τόποι (profane). Στοὺς χώρους αὐτοὺς, βρίσκονταν συνήθως οἱ καλλιεργήσιμοι ἀγροὶ (κῆποι καὶ ἀγροκτήματα) τῶν κατοίκων κάθε οἰκισμοῦ ἢ πόλης, καθὼς καὶ οἱ δρόμοι (μονοπάτια) πού συνέδεαν τοὺς οἰκισμοὺς μεταξύ τους. Ὅταν οἱ κάτοικοι τῶν οἰκισμῶν ἢ πόλεων βρίσκονταν στοὺς χώρους αὐτοὺς ἀφενδὸς εἶχαν ἀυξημένο τὸ αἶσθημα τοῦ κινδύνου καὶ ἐπομένως τῆς ἀνασφάλειας καὶ ἀφετέρου τὸ αἶσθημα τοῦ «μολυσμοῦ», λόγῳ τῆς ἐπαφῆς τους μὲ τοὺς βέβηλους αὐτοὺς τόπους. Ἰδιαίτερα μολυσμένα ἐθεωροῦντο τὰ πέλματα τῶν ποδιῶν ἢ τὰ ὑποδήματα πού πατοῦσαν τοὺς τόπους αὐτοὺς⁷, καθὼς καὶ τὰ χέρια, μὲ τὰ ὁποῖα ἄγγιζαν βέβηλα πρόσωπα ἢ μεταχειρίζονταν βέβηλα ἀντικείμενα. Γι' αὐτὸ, ὅταν οἱ οἰκισμοὶ καὶ οἱ πόλεις ἄρχισαν νὰ περιβάλλονται μὲ τεῖχη, οἱ ἄνθρωποι πού ἔρχονταν ἀπὸ τοὺς «ἀνίερους» τόπους, προκειμένου νὰ εἰσέλθουν στὶς πόλεις, ὑποβάλλονταν σὲ ὀρισμένες «καθάρσεις», στὶς πύλες τῶν τευχῶν!

γ) **Ὁ ἱερὸς χρόνος:** Ἐξάλλου, ἡ σύνδεση τῆς προσφορᾶς τῶν θυσιῶν μὲ τὸ χρόνο καί, εἰδικότερα, ἡ προσφορὰ θυσιῶν σὲ τακτὰ χρονικὰ διαστήματα, δημιούργησαν ἀντίστοιχα καὶ τὴν ἀντίληψη τοῦ ἱεροῦ χρόνου. Τὸ πιδ ὅμως σπουδαῖο ἦταν ὅτι, μὲ τὴν ἀντίληψη τοῦ ἱεροῦ χρόνου, συνδέθηκε καὶ ἡ ἱερατικὴ λειτουργία. Ἡ ἱερατικὴ λειτουργία περιορίσθηκε καὶ ταυτίσθηκε μὲ τὴν ἔννοια τοῦ ἱεροῦ χρόνου: ὁ ἱερεὺς ἀσχεῖ τὸ λειτούργημα του μόνον στὸν ὀρισμένο καὶ καθιερωμένο χρόνο καὶ μόνον κατὰ τακτὰ χρονικὰ διαστήματα. Πέρα καὶ

ἀσχετα μὲ τὸν ἱερὸ αὐτὸ χρόνο οὔτε ὁ ἱερεὺς ἀσχεῖ τὸ λειτούργημα του οὔτε οἱ ἄνθρωποι «πρέπει» νὰ ἀπασχολοῦνται μὲ ἱερὸς ὑποθέσεις (θυσιές κ.λπ.) Τῆ νοοτροπία αὐτὴ ἐξέφρασε κατὰ τρόπο μοναδικό, ὁ ἀρχισυνάγωγος τῆς Ἰουδαϊκῆς Συναγωγῆς, παρερμηνεύοντας ἀσφαλῶς τὴ σχετικὴ (8η) Ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ, λέγοντας: «*Ἐξ ἡμέραι εἰσὶν ἐν αἷς δεῖ ἐργάζεσθαι. ἐν ταῦταις οὖν ἐρχόμενοι θεραπεύεσθε καὶ μὴ τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Σαββάτου*» (Λουκ. ιγ' 14). Πού σημαίνει: τὸ Σάββατο εἶναι ἱερὸς χρόνος. Μόνον κάθε Σάββατο οἱ ἄνθρωποι μποροῦν νὰ ἐπικοινωνοῦν μὲ τὸν Θεό. Τὶς ἄλλες ἕξι μέρες τῆς ἐβδομάδος, πού δὲν εἶναι ἱερὸς, μποροῦν νὰ ἐργάζονται καὶ νὰ ἀσχολοῦνται μὲ ἄλλα πράγματα... (πού κι αὐτά, ἐπομένως, εἶναι βέβηλα!).

(Συνεχίζεται)

1. «Τῆ μαγεία ἀσχοῦσε εἴτε ἕνα συγκεκριμένο πρόσωπο τῆς ομάδος, συνήθως ὁ Μάγος, εἴτε ὀλόκληρη ἡ ἀνθρώπινη κοινότητα. Ἡ ἄσκηση τῆς μαγείας συνοδεύεταν ἀπαραίτητα μὲ κάποια τελετουργία, στὴν ὁποία γινόταν χρῆση ὑλικῶν στοιχείων (νεροῦ, αἵματος, βοτάνων κ.λπ.), σὲ συνδυασμὸ μὲ χειρονομίες, κινήσεις τοῦ σώματος καὶ ἰδίως χορὸ. Μιὰ ἄλλη οὐσιαστικὴ πλευρὰ τῆς μαγείας ἦταν ἡ πεποιθὴση ὅτι ἡ ἀσκηση τῆς εἶχε ἄμεση (αὐτόματη) ἐπίδραση καὶ ἐπενέργεια (βλ. τὴ φράση «ὡς διὰ μαγείας», δηλαδὴ αὐτομάτως). Βλ. μελέτη μας *Γιὰ μιὰ χριστιανικὴ θρησκευτικότητα*, 1995, σ. 19.

2. Πρβλ. τὴ συνήθεια τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων νὰ προσφέρουν κάθε χρόνο 7 ἀγρία καὶ 7 κορίτσια, ὡς θυσία στὸν Μινώταυρο τῆς Κρήτης, τὴ θυσία τῆς Ἰφιγένειας στὴν Αὐλῖδα κ.λπ.

3. Ἡ πληροφορία τῆς Γραφῆς, ὅτι ὁ Κάιν ἦταν γεωργὸς καὶ ὁ Ἄβελ κτηνοτρόφος θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς ἱστορικοὺς ἐρμηνευτὲς, ὡς μαρτυρία ὅτι ἡ θυσία καὶ ἡ μαγεία ἦσαν καθιερωμένοι πιά θεσμοὶ στοὺς κτηνοτροφικοὺς καὶ γεωργικοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς, σὲ μιὰ ἐποχὴ δηλαδὴ πού ἀκολούθησε τὴν κυνήγευτικὴ καὶ συλλεκτικὴ ἐποχὴ, μετὰ τὸ 8000 π.Χ. Γιὰ τὰ χρονολογικὰ προβλήματα πού συνδέονται μὲ τὰ βιβλικὰ γεγονότα, βλ. στὴ μελέτη μας «*Ἀθάως*» 1996, σελ. 35 ἔξ.

4. Γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ θὰ γίνῃ λόγος στὸ 7ο ἄρθρο τῆς σειρᾶς αὐτῆς.

5. Περισσότερα γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ, βλ. στὴ μελέτη μας «*Χριστὸς τὰ πάντα*, 1996, σελ. 277. Σημειωτέον, ὅτι ὁ θεσμὸς τῶν ζωοθυσιῶν εἶναι εἰδωλολατρικῆς προελεύσεως. Ζωοθυσιές καὶ ἀνθρωποθυσιές ἔκαναν οἱ Χανααντικοὶ λαοὶ καὶ οἱ Αἰγύπτιοι. Ἀπὸ τοὺς λαοὺς αὐτοὺς καὶ ἐξ ἐπιδράσεως, λόγῳ γειτνιασεως, γνώρισαν τὸν θεσμὸ καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἑβραῖοι. Ὁ Θεὸς διὰ τῶν προφητῶν πολλὰς φορὰς ἐξέφρασε τὴν ἀντίθεσή του γιὰ τὶς ζωοθυσιές καὶ τὶς ἀνθρωποθυσιές (πρβλ. τὰ τῆς θυσίας τοῦ Ἀβραάμ). Ἡ καθιέρωση τῆς θυσίας στὸ νόμο τοῦ Μωϋσῆ ἦταν μιὰ καθαρὴ παραχώρηση τοῦ Θεοῦ. (Πρβλ. «*Θυσία καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας... ὀλοκαυτώματα καὶ περὶ ἁμαρτίας (θυσιές) οὐκ ἐξήτησας*», Ψαλμ. 39:7. «*Ἐλεον θέλω καὶ οὐ θυσιαν*» (Ὡσ. στ' 6). «*Ἐπειδὴ χρόνον συχνὸν ἐν Αἰγύπτῳ διατετελεκὼς ὁ λαὸς θύειν δαίμοσιν ἐδιδάχθη, συνεχώρησε (ἀνέχθηκε ὁ Θεὸς) τὰς θυσίας, ἵνα τῆς δεισιδαιμονίας ἐλευθερώσῃ*» (Θεοδώρητος, PG 80,297).

6. Βλ. μελέτες μας «*Τὸ ἀστικὸν φαινόμενον*» καὶ «*Τὸ σύγχρονον ἀστικὸν περιβάλλον, ὡς ποιμαντικὸν πρόβλημα*».

7. Ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀντίληψη προήλθε ἡ συνήθεια τῶν Ἀνατολικῶν λαῶν νὰ βγάζουν τὰ ὑποδήματά τους, προκειμένου νὰ εἰσέλθουν στοὺς ἱεροὺς τόπους.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ, ΚΑΝΟΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΑΠΟΡΙΕΣ

Τοῦ κ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΦΟΥΝΤΟΥΑΗ, Καθηγητοῦ τοῦ Παν/μίου Θεσσαλονίκης

563. Στὴν νεκρώσιμη εὐχή «Ὁ Θεὸς τῶν πνευμάτων...» ἡ φράση «ὁ τὸν θάνατον καταπατήσας, τὸν δὲ διάβολον καταργήσας» διορθώνεται σὲ «ὁ τὸν θάνατον καταργήσας, τὸν δὲ διάβολον καταπατήσας» ἢ «ὁ τὸν διάβολον καταπατήσας, τὸν δὲ θάνατον καταργήσας». Ποιὸ εἶναι τὸ ὀρθότερο; (Ἐρώτησις π. Τ. Σ.).

Μετὰ τὴν προηγούμενη ἀπάντηση, ποὺ ἀνεφέρετο σὲ θέμα κριτικῆς τοῦ κειμένου τοῦ ἀρχαίου ὕμνου «Φῶς Ἰλαρὸν» («φωναῖς αἰσίαις» ἢ «ὀσίαις») καὶ ὄλων ὧσων γράψαμε ἐκεῖ, εἶναι εὐκαιρο νὰ ἀσχοληθοῦμε μὲ τὴν ἀπάντηση στὸ ἀνωτέρω ἐρώτημα, ποὺ ἔμενε πρὸς μελέτην ἐπὶ ἀρκετὰ χρόνια. Ἦδη προσφάτως ἀπέκτησε ἐπικαιρότητα καὶ γράφηκαν γι' αὐτὸ ἀρκετὰ καὶ ἀντιμαχόμενα. Μὲ τὴν ἀρχαιοτάτη αὐτὴ νεκρώσιμο εὐχή, ποὺ εἶναι ἀπὸ τὰ θαυμασιότερα κείμενα τοῦ Εὐχολογίου μας γιὰ τὸν σύντομο καὶ ἐπιγραμματικὸ τρόπο διατυπώσεως τοῦ αἰτήματος, τὴν καθαρότητα τοῦ λόγου καὶ τὸ βιβλικὸ καὶ θεολογικὸ της περιεχόμενο, ἀσχοληθήκαμε στὴν ἀπάντηση στὴν ὑπ' ἀριθμ. 487 ἐρώτηση, ποὺ ἀφοροῦσε σὲ ζήτημα, πάλι κριτικῆς τοῦ κειμένου, τῆς ἐκφωνήσεώς της· «καὶ ὁ λόγος σου (ἢ "ὁ νόμος σου") ἀλήθεια».

Γιὰ τὴν φράση ποὺ μᾶς ἀπασχολεῖ στὴν παρούσα ἐρώτηση, στὰ χειρόγραφα καὶ στὰ ἔντυπα συναντοῦμε καὶ τὶς τρεῖς ἀνωτέρω παραλλαγές, πράγμα ποὺ δείχνει ὅτι τὸ κείμενό της στὸ σημεῖο αὐτὸ γέννησε ἴσως κάποιον θεολογικὸ προβληματισμὸ καὶ προκάλεσε κατὰ καιροὺς διορθώσεις καὶ παρεμβάσεις. Βέβαια συνηθίσαμε στὸν πρῶτο τύπο («ὁ τὸν θάνατον καταπατήσας, τὸν δὲ διάβολον καταργήσας»), ποὺ φαίνεται πὼς εἶναι ὁ ἐπικρατέστερος στὰ χειρόγραφα καὶ στὰ ἔντυπα. Αὐτὸ ὅμως δὲν σημαίνει ἀναγκαστικὰ ὅτι αὐτὸς εἶναι καὶ ὁ ὀρθὸς ἢ ὁ μόνος ὀρθός, ἐνῶ οἱ ἄλλοι τύποι εἶναι ἐσφαλμένοι. Οὔτε ἐξ ὀρισμοῦ μπορούμε νὰ ἀποκλείσουμε τὸ ἐνδεχόμενο ὅτι πρόκειται γιὰ ἀντιγραφικὸ λάθος, ἐσφαλμένη ἀνάγνωση ἢ ἀπὸ μνήμης σφαλῆρη ἀπόδοση σὲ ἓνα μάλιστα τόσο συχνῆς χρήσεως κείμενο. Ὅλες αὐτὲς οἱ δυνατὲς περιπτώσεις (θεολογικὴ διόρθωση, ἀντιγραφικὸ ἢ μνημονικὸ λάθος) εἶναι ἀνάγκη ἀντικειμενικὰ καὶ ἀπροκατάληπτα νὰ ἐξεταστοῦν καὶ νὰ ἀντιμε-

τωπισθοῦν μὲ τὴν ἀρμόζουσα σὲ κάθε περίπτωση καὶ ἰδιαιτέρως στὴν ἱερώτατη αὐτὴ εὐχή ἀκριβεία καὶ σοβαρότητα.

Καὶ πρῶτο, μὰ ματιὰ στὴ χειρόγραφη παράδοση. Μιλοῦμε γιὰ ἓνα κείμενο ποὺ ἀπαντᾷ σὲ μεγάλο πλῆθος χειρογράφων καὶ σὲ ἀρκετὲς ἀρχαῖες ἐπιτάφειες ἐπιγραφές, σὲ παπύρους καὶ σὲ ἔμμεσες ἀναφορὲς πατέρων. Θεωρεῖται ὡς ἡ ἀρχαιότερα εὐχή ὑπὲρ τῶν νεκρῶν, σὲ μερικὰ δὲ χειρόγραφα ἀποδίδεται στὸν Μέγα Βασίλειο, ἂν καὶ μᾶλλον εἶναι παλαιότερα. Εἶναι φύσει ἀδύνατο νὰ ἀναφεροῦμε σ' ὅλα αὐτὰ τὰ χειρόγραφα καὶ στὶς ἄλλες πηγές. Πρέπει ὅμως νὰ θεωρηθεῖ ὡς βέβαιο ὅτι ἡ ἀρχικὴ γραφὴ στὴν ἐπίμαχο φράση ἦταν «ὁ τὸν θάνατον καταργήσας τὸν δὲ διάβολον καταπατήσας». Ὁ τύπος αὐτὸς μαρτυρεῖται ἀπὸ τὰ ἀρχαιότερα καὶ ἀξιόπιστοτερα χειρόγραφα καὶ ἀπὸ ἐπιγραφές καὶ μάλιστα ἀπὸ τὸν ἀρχαιότερο κώδικα Εὐχολογίου ποὺ σώθηκε, τὸν Βαρβερινὸ 336, τοῦ τέλους τοῦ Η' αἰῶνα. Ἄμεση ἀναφορὰ στὸ κείμενο αὐτὸ τῆς εὐχῆς συναντοῦμε στὸν ἅγιο Συμεὼν Θεσσαλονίκης, ποὺ ὑπομνηματίζοντάς τὴν στὸν «Διάλογό» του (κεφ. 366) σημειώνει: «Ὁ δὲ ἱερεὺς... Θεὸν τῶν πνευμάτων αὐτὸν εἰπών, ἦτοι τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ψυχῶν, καὶ πάσης σαρκός, ἦτοι τῶν ἐνσωμάτων ἀνθρώπων, τὸν διὰ θανάτου τὸν θάνατον καταργήσαντα καὶ διὰ σταυροῦ τὸν διάβολον καταπατήσαντα καὶ διὰ νεκρώσεως ζωὴν χορηγήσαντα τῷ κόσμῳ...».

Ἡ ἄλλη γραφὴ («ὁ τὸν θάνατον καταπατήσας, τὸν δὲ διάβολον καταργήσας») ἀπαντᾷ ἐπίσης σὲ πολλὰ χειρόγραφα. Στὴν ἐρώτηση σημειώνεται καὶ μιὰ τρίτη ταυτόσημη παραλλαγή: «ὁ τὸν διάβολον καταπατήσας, τὸν δὲ θάνατον καταργήσας». Ὑπάρχουν καὶ ἄλλες μικροτέρας σημασίας διαφορὲς γραφές, ὅπως, «πατήσας» ἀντὶ «καταπατήσας», «τὸν ἄδην καταπατήσας» ἀντὶ «τὸν διάβολον» καὶ «καὶ τὸν» ἀντὶ τοῦ «τὸν δέ». Τὸ περίεργο, ἀλλ' ὄχι ἀνεξήγητο, εἶναι ὅτι σὲ μεταγενέστερα ὄχι καὶ τόσο δόκιμα χειρόγραφα, ἂν τυχὸν ἔχουν δυὸ ἢ καὶ περισσότερες φορὲς τὴν εὐχή, τὴν ἀναγράφουν ἄλλοτε μὲ τὸν ἓνα καὶ ἄλλοτε μὲ τὸν ἄλλο τύπο. Ἀπ' ὅλα αὐτὰ ἂς κρατήσουμε τὴν γραφὴ «πατήσας» καὶ τὴν παρουσία στὸν ἴδιο κώδικα καὶ τῶν δύο παραλ-

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ Η ΝΕΑ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Τοῦ πανοσ. Ἀρχιμ. κ. ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΒΑΡΛΑ

Μὲ τὴν ἀποτυχία τοῦ ὑπαρκτοῦ σοσιαλισμοῦ καὶ τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ προγράμματος τῆς νέας τάξεως πραγμάτων ποὺ ἐπιχειρεῖται, ἀλλάζει ἡ δομὴ τῆς κοινωνίας ποὺ γνωρίσαμε καὶ ἀργά, ἀλλὰ σταθερά, ὀδηγούμεθα στὴν ἀναδόμηση τοῦ κοινωνικῶς ζεῖν μέσα σ' ἓνα κόσμο ποὺ κυριαρχεῖται ἀπὸ τὴ δύναμη τοῦ ἀνθρωποκεντρισμοῦ χωρὶς Θεὸ καὶ Ἐκκλησία, ἀλλὰ στηριζόμενο στοὺς computers καὶ στὴν ἠλεκτρονικὴ δύναμη τῆς πληροφορικῆς.

Ὁ οἰκουμενικὸς κόσμος περιορίζεται σὲ μιὰ ὀθόνη καὶ ἡ παγκοσμιότητα τοῦ ἀνθρώπου πλαισιώνεται ἀπὸ ἓνα γραφεῖο μὲ ἠλεκτρονικὰ καλώδια. Μὲ ἄλλα λόγια καλούμεθα νὰ βιώσουμε μιὰ νέα μορφή τῆς δημιουργίας καὶ τῆς λειτουργίας τῆς.

Οἱ φιλόσοφοι προσπαθοῦν νὰ ἐπινοήσουν νέα δεδομένα τοῦ σκέπτεσθαι καὶ τοῦ διαλέγεσθαι, διότι μὲ τὴν ἰδεολογικὴ σύλληψη τῆς νέας τάξεως πραγμάτων ὀδηγούμεθα στὸ μονόλογο καὶ συνεπῶς χάνουμε τὴ διαλογικὴ καταξίωση.

λαγῶν. Φαίνονται ἀσήμαντες, ἀλλὰ ὑποδηλώνουν πολλά. Εἶναι δηλαδὴ σαφὲς ὅτι τὸ κείμενο τῆς εὐχῆς κατὰ τὴν καταγραφή του, ὅπως καὶ κατὰ τὴν ἀπὸ μνήμης ἀπαγγελία του, ποὺ πρέπει ἀσφαλῶς νὰ ἦταν πολὺ συχνή, ἐπηρεαζόταν ἀπὸ ἄλλα ἐξ ἰσοῦ γνωστὰ κείμενα τῆς Ἀγίας Γραφῆς ἢ τῆς ὑμολογίας. Τὸ «ὁ τὸν θάνατον πατήσας» σαφῶς προέρχεται ἀπὸ ἐπίδραση τοῦ παγκοίνως γνωστοῦ τροπαρίου τοῦ Πάσχα, τοῦ «Χριστὸς ἀνέστη... θανάτῳ θάνατον πατήσας...», καθὼς καὶ ἄλλων πολλῶν γνωστῶν στὸν ἀντιγραφέα τροπαρίων. Αὐτὸ πιστοποιεῖται καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι ὁ ἴδιος ἀντιγραφεὺς, στὸν ἴδιο κώδικα καὶ στὴν ἴδια ἀκολουθία, παρασυρόμενος ἀπὸ τὴν μνήμη του καὶ ἐπηρεαζόμενος ἀπὸ τὰ τροπάρια, σὲ μιὰ στιγμή χαλαρώσεως τῆς προσοχῆς του ἀντιστρέφει τὸ ἀντικείμενο («διάβολον - θάνατον») ἢ τὴν μετοχὴ («καταργήσας - καταπατήσας»), σὲ στιγμὲς ὅμως νηφαλιότητος ἀντέγραφε τὸ σωστὸ καὶ ἀρχικὸ κείμενο ποὺ εἶχε μπροστά του ἢ ποὺ τοῦ ὑπαγόρευαν.

(Συνεχίζεται)

Στὸ φαινόμενο αὐτὸ τοῦ καιροῦ μας ἐπινοεῖται νέα ὀμαδοποίηση τῆς Οἰκουμένης ποὺ θὰ στηρίζεται σὲ οἰκονομικὰ συμφέροντα, ἀλλὰ γίνεται προσπάθεια νὰ ὀμαδοποιηθεῖ ὁ ἄνθρωπος μεταφυσικά. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ ἐπιδιώκεται νὰ ἐπιστρατευθεῖ ἡ δομὴ τῆς θρησκείας καὶ καλεῖται νὰ διαδραματίζει τὸν κοινωνικὸ ρόλο ποὺ ἐμπεριέχει γιὰ νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὴν κυριαρχία τοῦ ἀτόμου ἐπάνω στὸ σύνολο καὶ τοῦ κράτους ἐπάνω στὰ ἔθνη. Ρίχνεται λοιπὸν ἡ ἰδέα ὅτι στὸν πλανήτη ὑπάρχει ἡ Δύση καὶ ἡ Ἀνατολή, ὁ Καθολικισμὸς καὶ ὁ Προτεσταντισμὸς ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ καὶ ἡ Ὁρθοδοξία μὲ τὸ Μουσουλμανισμὸ ἀπὸ τὴν ἄλλη. Ἐπιδιώκεται δηλ. ἡ ἀναβίωση τῶν θρησκευτικῶν διαφορῶν καὶ ἐκκολάπτονται μεσαιωνικὰ τεχνάσματα γιὰ νὰ κρατηθεῖ ἡ ἀνθρωπότητα «ἐν εἰρήνῃ» καὶ ὁ πολιτισμὸς σὲ ἰσορροπία. Θὰ μπορούσε νὰ ὑποθέσει κανεὶς ὅτι ἡ σύγχρονη φιλοσοφία προωθεῖ μιὰ σύγκρουση ἢ ἓνα διάλογο μεταξὺ ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς σκέψεως ποὺ ὑποβοηθεῖται ἀπὸ τὴ μετακίνηση πληθυσμῶν ἀπὸ τὸν τρίτο κόσμο πρὸς τὴν βιομηχανοποιημένη Δύση.

Εἶναι ὅμως ἔτοιμοι οἱ λαοὶ νὰ ἀρχίσουν ἓνα τέτοιο διάλογο, ἢ ἡ μακροχρόνια ἀπομόνωση ὀδηγεῖ σὲ ρατσιστικὰ μονοπάτια; Ἐδῶ ὑπεισέρχεται ὁ ρόλος τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας ὥστε νὰ καταστεῖ ἡ γέφυρα ποὺ μετᾶγει πρῶτα πρὸς τὴν ζωὴ καὶ ἔπειτα πρὸς τὴν καταλλαγὴ.

Ὁ ὀρθόδοξος κόσμος ποτισμένος ἀπὸ τὴν ἀντίληψη τοῦ διαλόγου καὶ τῆς ἐλευθερίας ὑποδέχεται τοὺς συνανθρώπους του μὲ τὴν προτροπὴ τοῦ ἀποστόλου τῶν ἐθνῶν, τοῦ Παύλου, «οὐκ ἐνὶ ἄρσεν καὶ θῆλυ, Ἑλλην ἢ βάρβαρος, δοῦλος ἢ ἐλεύθερος, πάντες γὰρ ἐν εἰσὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ».

Ἡ διεθνοποίηση τοῦ ἀνθρώπου θυμίζει πρωτοχριστιανικὲς ἐποχές, χωρὶς προκατάληψη φυλετικὴ καὶ θρησκευτικὴ, ἀλλὰ μὲ ὀρθοδοξία καὶ ἰδεολογικὴ ἀνοχί. Μέσα στὰ θεο-

λογικὰ αὐτὰ πλαίσια καλεῖται καὶ σήμερα ἡ ἑλληνικὴ Ὁρθοδοξία νὰ παίξει τὸ ρόλο τῆς καὶ νὰ προσφέρει τὶς ὑπηρεσίες τῆς στὸν ἄνθρωπο τῆς τρίτης χιλιετίας, ὥστε νὰ συμβάλει στὴν ἀμβλυνση τῶν ἐμποδίων ποὺ παρεμβάλλει ἡ δυτικὴ σκέψη, ἡ ὁποία προσπαθεῖ νὰ ποδηγετεῖ καὶ παιδαγωγεῖ τὸν ἄνθρωπο μὲ τὴ λογικὴ τῶν φεουδαρχικῶν συστημάτων τοῦ παρελθόντος καὶ νὰ ἐπιμένει νὰ παραθεωρεῖ τὴ φύση καὶ τὴν πίστη τοῦ ἀτόμου ποὺ τὴν ἐποχὴ τῆς Ἀναγέννησης ἐμόρφωσε τὸν ἄνθρωπο τῆς ἔρευνας καὶ τὸν *homo technicus* ποὺ ὁδήγησε στὰ ἐπιτεύγματα τοῦ 20 μ.Χ. αἰώνα.

Ἡ ἐκκλησία μὲ Θεὸ ἀντιπαρατίθεται στὴν κοινωνία τοῦ ἀτόμου ποὺ ἐπιδιώκει ἡ Νέα Τάξη πραγμάτων, γιατί, παρὰ τὸ βαβυλώνειο ἐπίτευγμα τῆς ἐποχῆς μας καὶ τὴν ἀλαζονεία ὅτι πορευόμεθα πρὸς τὴν παραγωγὴ τοῦ ὁμοιώματός μας, ἡ δύναμη τῆς πληροφορικῆς μᾶς διαβεβαίωσι ὅτι κάτι τέτοιο ἀπέχει ἀπὸ τὰ πλήκτρα τῆς μηχανικῆς κατασκευῆς. Λησμονοῦμε φαίνεται ὅτι ἡ ἀνθρώπινη ἱστορία διδάξε πὼς ἡ μόρφωση τοῦ ἀνθρώπου διέρχεται μέσα ἀπὸ τὰ δεδομένα τῆς πίστεως, τῆς λογικῆς καὶ τῆς φύσεως γιὰ νὰ μορφοποιήσῃ τὸ ὄν ποὺ λέγεται ἄνθρωπος.

Αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο ἐπέλεξε ὁ Δημιουργὸς νὰ ἐνδυθεῖ γιὰ νὰ σώσει τὴν δημιουργία του ἀπὸ τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ ποὺ ἀντιμάχεται τὸ καλὸ καὶ τὴν ἀλήθεια.

Ἡ ἀνθρώπινη τάση μεταμόρφωσης τῆς ζωῆς καὶ τῆς Κοινωνίας προβληματίζει τὸν ἄνθρωπο τοῦ 20ου μ.Χ. αἰ. Τώρα, καλεῖται ἡ Ἐκκλησία νὰ ἀναλάβει τὸ ρόλο τοῦ συνεχιστοῦ τῆς ὁμαλότητος τῆς ζωῆς, γιὰ νὰ δρομολογήσῃ τὰ «μέλλοντα συμβαίνειν» καὶ τὸ «τί δέον γίνεσθαι» ἐν ὄψει τῆς νέας ἐποχῆς ποὺ καλοῦμεθα νὰ διανύσουμε.

Θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε ὅτι μέσα στὴν ἀνθρώπινη τάση γιὰ δυαρχία καὶ κυριαρχία ἡ Ἐκκλησία φαίνεται ὡς ἡ μόνη ὀργανωμένη δύναμη ποὺ ἔχει τὴν ἀντοχὴ νὰ ἐνωθεῖ καὶ νὰ συμφιλιώνει τὰ ἄτομα γύρω ἀπὸ τὴ σωτήρια δύναμη ποὺ ὀνομάζεται Χριστὸς - Θεάνθρωπος. Θὰ ἔλεγα ὅτι ἔχουμε τέλος ἐποχῆς τῶν φιλοσοφικο-οικονομικῶν τάσεων καὶ ἐπανεξέταξι στὶς ἀνθρώπινες ἀδυναμίες ποὺ χρῆζον

τῆ θεία βοήθεια καὶ τὴν «ἐξ ὕψους» καθοδήγηση τῶν ἀνθρώπινων ἀδυναμιῶν, τῆς ἐξ Ἀποκαλύψεως θεϊκῆς συμπαράστασης.

Ἡ παράδοση τοῦ μέλλοντος τοῦ ἀνθρώπου στὰ ἐπιτεύγματα τῆς πληροφορικῆς καὶ τῶν ἀριθμῶν νομίζω ὅτι μειώνει τὴν προσωπικότητα τοῦ ἀτόμου καὶ καταστρέφει τὴν θεανδρική ὑπόσταση τῆς δημιουργίας ποὺ διδάσκει καὶ παραδίδει ἡ ἐκκλησιαστικὴ θεολογία σὲ συνάρτηση μὲ τὸ δόγμα καὶ τὴν ἐκκλησιολογία ποὺ διδάσκει. Μήπως ἡ εὐπιστία τοῦ ἀτόμου στὰ γήινα ἐπιτεύγματα εἶναι ἰσχυρότερη ἀπὸ τὴν πίστη τοῦ ἀνθρώπου στὸ Θεὸ καὶ δημιουργὸ του ποὺ διδάσκει ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ Ἀποκάλυψη τοῦ θελήματος τοῦ Δημιουργοῦ;

Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὑπηρετεῖται ὁ ρόλος τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὁ ρυθμιστικὸς της παράγοντας ποὺ στοχεύει στὴν ποδηγέτηση τῶν ἀτόμων, τὴν σωτηρία καὶ τὴν ἐπιστροφή τους στὴν ὁδὸ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας, γιατί ἡ ἰδέα τῆς Νέας Τάξης πραγμάτων προσκρούει στὴ νέα δομὴ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς ποὺ ἐπιδιώκει νὰ ἀποθηροσκευτικοποιήσῃ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, προβάλλοντας μὲ τὴ δύναμη τῶν τεχνικῶν μέσων τὸ ὑπεράνθρωπο μιᾶς παρωχημένης φιλοσοφικῆς ἀντιλήψεως τοῦ Γερμανικοῦ Ἰδεολισμοῦ στὴν τρίτη χιλιετία. Νὰ τὴν χαρακτηρίσουμε οὐτοπία ἢ νέα προσπάθεια ἐπιστημονικῆς ἀθείας; Ὁδηγοῦμεθα δηλαδὴ σὲ μιὰ νέα μορφή ἀντιθείας; Ὁ χρόνος φαίνεται ὅτι εἶναι ὁ καλύτερος σύμβουλος τῆς ἱστορίας καὶ τῆς κοινωνικῆς ἐμπειρίας. Βέβαια, ἡ ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος διδάσκει ὅτι ἀπὸ τὴ δημιουργία τοῦ κόσμου μέχρι σήμερα ὑπῆρξε μιὰ ἀντιπαλότητα ὄχι μόνο ἀνάμεσα στὸ Καλὸ καὶ τὸ Κακό, ἀλλὰ καὶ ἀνάμεσα στὸ θεῖο καὶ τὸ ἀντίθεο ἀπὸ ἀνθρώπινη ἔποψη. Ἡ ὄψη αὐτὴ τοῦ ζητουμένου φαίνεται ὅτι θὰ ἀπασχολήσῃ καὶ τὸ μέλλον. Ἡ Ἐκκλησία ποὺ εἶναι ζωντανὸς ὀργανισμὸς καὶ συνηθισμένη στὸ θεανθρώπινο ἔργο δὲν πρόκειται νὰ περιορισθεῖ στὴν ἀδράνεια καὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ νὰ προδώσῃ τὴν ἀποστολὴ τῆς, ἀλλὰ θὰ συνεχίσει τὴ θεάρεστη καὶ σωτήρια πορεία τῆς στὸ μέλλον τῆς ἀνθρωπότητος, γιὰ νὰ ὀλοκληρώσῃ τὸν προορισμὸ τῆς ἐπάνω στὴ γῆ.

ΚΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ

Τοῦ πανοσ. Ἀρχιμ. κ. Γερβασίου Ἱ. Ραπτοπούλου, Ἱεροκήρυκος

Δὲν εἶναι μόνο οἱ ἄνδρες ποὺ δίνουν τὸ ἀποφασιστικὸ παρὼν στὴ φωνὴ τῆς πατρίδος μας, ὅταν ἡ πατρίδα μας αὐτὴ στενάξει κάτω ἀπὸ τὸν τυραννικὸ ζυγὸ τῆς σκλαβιάς ἢ ἀπειλεῖται ἢ ἐδαφικὴ τῆς ἀκεραιότητά ἀπὸ τὸν ὅποιον ἐχθρὸ τῆς.

Ὅχι. Δὲν εἶναι μόνο οἱ ἄνδρες. Μαζὶ μὲ τοὺς ἄνδρες εἶναι καὶ παιδιὰ. Καὶ τὸ ἄλλο. Τὸ πιὸ θαυμαστό. Τὸ πιὸ συγκινητικὸ. Τὸ πιὸ συγκλονιστικὸ. Αὐτό, ποὺ ἔκανε ὅλους τοὺς ξένους νὰ μείνουν κατὰπληκτοὶ καὶ ἄφωνοι. Ὅλους τοὺς ξένους ποὺ βρέθηκαν στὴν πατρίδα μας, ὅταν αὐτὴ πολεμοῦσε μὲ «νύχια καὶ μὲ δόντια» τὸν ἐχθρὸ. Εἶτε αὐτοὶ οἱ ξένοι βρέθηκαν στὴν πατρίδα μας σὰν πρέσβεις εἶτε σὰν φιλέλληνες εἶτε σὰν συμπολεμιστὲς εἶτε σὰν πολεμικοὶ ἀνταποκριτὲς.

Εἶναι καὶ γυναῖκες. Γυναῖκες πολλές. Γυναῖκες μὲ ἀνδρικό φρόνημα, τὸ ὁποῖο τοὺς ἐνέπνεε ἢ πίστη τους στὸ Θεὸ καὶ ἡ ἀγάπη στὴν πατρίδα μας. Γυναῖκες Δεββῶρες. Σὰν τὴν Δεββώρα τοῦ Ἰσραήλ, ἡ ὁποία ὡς κριτής, προφήτιδα καὶ πολεμικὴ ἡγέτιδα τοῦ Ἰσραήλ, συνέτριψε τοὺς Χανααναίους, μὲ τὸ στρατηγὸ Βαράκ, στὸ ὄρος Θαβῶρ. Γυναῖκες σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα. Στὸ Μοριά. Στὴν Ἠπειρο. Στὴ Μακεδονία. Στὴ Θράκη. Στὰ νησιά. Στὴν Πίνδο. Στὸν Ἐβρο. Σὲ ὅλες τὶς περιοχὲς τῆς πατρίδος μας.

Ποιὲς ὅμως νὰ ἀναφέρουμε; Ποιὰ πρώτη, ποιὰ δευτέρα καὶ ποιὰ ὑστερή; Θὰ ἔπρεπε νὰ γράψουμε ὁλόκληρο βιβλίον, ἂν τὶς ἀναφέραμε ὅλες. Καὶ γράφτηκαν βιβλία γιὰ ὅλες αὐτές. Ἐδῶ ὅμως περιορίζομαστε, ἀντιπροσωπευτικά, στὶς κυριότερες ἀπ' αὐτές.

Καὶ ἀρχὴ ἀπὸ ποῦ νὰ κάνουμε; Ἀπὸ ποῦ ἄλλου; Ἀπὸ τὴν ἀρχαία Σπάρτη. Κι αὐτό, γιατί οἱ Σπαρτιάτισσες γυναῖκες ἐνέπνευσαν ὅλες τὶς κατοπινὲς Ἑλληνίδες γυναῖκες. Ὡς τὰ σήμερα. Καὶ σὲ ὅλους τοὺς αἰῶνες.

Οἱ Σπαρτιάτισσες γυναῖκες, μαζὶ μὲ τὴν ἀνατροφή ποὺ ἔδιναν στὰ παιδιὰ τους, καλλιεργοῦσαν στὶς ψυχὲς τους τὴν ἀγάπη καὶ τὴν ἀφοσίωσή τους στὴν πατρίδα. Μιὰ ἀγάπη, ποὺ τὰ ἔκανε γιὰ χάρη αὐτῆς τῆς πατρίδος νὰ εἶναι ἔτοιμα σὲ κάθε στιγμή νὰ προσφέρουν κι αὐτὴ τὴ ζωὴ τους. Καὶ μὲ αὐτὴ τὴν εὐχὴ κατευόδωναν τὰ παιδιὰ τους στὸν πόλεμο. Δίνοντάς τους τὴν ἀσπίδα, τοὺς ἔλεγαν: «Ἦ τὰν ἢ ἐπὶ τάς». Ποῦ θὰ πεῖ: Ἦ αὐτὴ τὴν ἀσπίδα θὰ τὴν φέρεις πίσω νικητῆς ἢ πάνω σ' αὐτὴν νὰ σὲ φέρουν νεκρὸ.

Εἶναι χαρακτηριστικὸ τὸ παράδειγμα μιᾶς μάνας Σπαρτιάτισσας, ποὺ εἶχε τὰ πέντε παιδιὰ τῆς στὸν πόλεμο καὶ βγήκε ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη περιμένοντας νὰ μάθει τὰ ἀποτελέσματα μιᾶς μάχης. Ὅταν κάποιος ἔφθασε ἀσθμαίνοντας στὴ Σπάρτη καὶ τῆς εἶπε πὼς τὰ πέντε παιδιὰ τῆς σκοτώθηκαν στὴ μάχη, ἐκείνη δὲν στάθηκε στὴν πληροφορία αὐτή. Προχώρησε καὶ τοῦ εἶπε:

— Ποιὸς νίκησε; Αὐτὸ θέλω νὰ μάθω.

Καὶ τῆς ἀποκρίθηκε ἐκείνος.

— Νικητὲς εἶναι οἱ Σπαρτιάτες.

Τί ἔκανε, τότε, ἡ Σπαρτιάτις μάνα; Πὼς ἀντέδρασε; Πὼς ἀλλιῶς, παρὰ σὰν Σπαρτιάτις. Εἶπε μὲ καμάρι γιὰ τὴ θυσία τῶν παιδιῶν τῆς: «Καὶ τώρα, μπορῶ νὰ εἶμαι μιὰ πληγωμένη μάνα, ἀλλὰ μιὰ ὑπερήφανη Σπαρτιάτις».

Αὐτὲς ἦταν οἱ Σπαρτιάτισσες γυναῖκες. Αὐτὲς ποὺ γέννησαν καὶ ἀνέθρεψαν ἐκείνους τοὺς τριακόσιους Σπαρτιάτες, ποὺ ἔγραψαν μὲ τὴν αὐτοθυσία τους τὴν ἐποποιία στὶς Θεομοσφύλες.

Καὶ ἀπὸ τὴ Σπάρτη ποῦ νὰ πάμε; Στὸ ξακουσμένο Σούλι. Ἐκεῖ στὶς ἀπόκρημνες βουνοκορφὲς τῶν Ἠπειρωτικῶν βουνῶν. Στὸ Κακοσούλι, ποὺ ἀνέδειξε λιονταρίσιες γυναῖκες, οἱ ὁποῖες ἔμειναν ἀπροσκύνητες μπροστὰ στὸν τύραννο. Ποῦ ἀνέδειξε μιὰ ἥρωίδα Μόσχω. Τὴ γυναῖκα τοῦ Λάμπρου τοῦ Τζαβέλα. Σεμνὴ Σουλιώτισσα. Σοβαρὴ καὶ ἐπιβλητικὴ, παίρνει μέρος στὰ συμβούλια τῶν ὀπλαρχηγῶν καὶ ὅλοι θαυμάζουν τὴ σύνεση, τὴν κρίση καὶ τὴν παλικαριά τῆς.

Ὅταν ὁ Ἀλῆ πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων πέτυχε μὲ δόλο, μὲ «μπαμπεσιά», νὰ φυλακίσῃ τὸ γιό τῆς Φῶτο καὶ ἀπειλήσῃ νὰ τὸν ἐκτελέσῃ, ἂν δὲν παραδινόταν τὸ Σούλι, ἡ ἥρωικὴ Σουλιώτισσα Μόσχω ἀποκρίθηκε ὑπερήφανα: «Τὸ παιδί μου εἶναι παιδί τοῦ Σουλίου. Καὶ σὰν γλιτώσῃ τὸ Σούλι, γλιτώνει καὶ τὸ παιδί μου. Καὶ σὰν χαθεῖ τὸ Σούλι, ἄς χαθεῖ καὶ τὸ παιδί μου κι ἐγὼ ἢ ἴδια».

Σὲ πεισματῶδη μάχη τῶν Σουλιωτῶν μὲ τὸ ἀσκέρι τοῦ Ἀλῆ, παίρνει τετρακόσιες Σουλιώτισσες, ὅλες ἀρματωμένες. Καὶ τί κάνει; Τρέχει στὰ ταμπούρια τῶν μαχητῶν καὶ κρᾶζει καὶ ὁ ἀντίλαλος ἀντηγεῖ στὰ γύρω βουνά. Κρᾶζει στοὺς ἄνδρες καὶ στὶς γυναῖκες: «Ἀπάνω τους, ἀπάνω τους!». Καὶ μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι ὁρμάει πρώτη αὐτὴ πάνω στὸν ἐχθρὸ.

(Συνεχίζεται)

ΓΑΜΟΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Πρότυπα καὶ παρομοιώσεις στὴν ὀρθόδοξη παράδοση*

Τοῦ κ. **Α. Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ**, Ἀναπλ. Καθηγητοῦ τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν

Πρότυπα καὶ παρομοιώσεις

Ὁ ἄνθρωπος κινεῖται στὴ ζωὴ του ἔχοντας πάντοτε ἀνάγκη ἀπὸ παραδείγματα, ὑποδείγματα, πρότυπα, ιδεώδη, παρομοιώσεις. Κάπου πρέπει νὰ στηριχτεῖ γιὰ νὰ δεῖ ἢ νὰ καταλάβει κάτι ἄλλο. Ἀπὸ τὸ οἰκεῖο προχωρεῖ πρὸς τὸ διαφορετικὸ καὶ μὲ διαδοχικὲς προσεγγίσεις πλησιάζει καὶ ἀντιλαμβάνεται τὸ μακρινό. Ὁ ἴδιος, ἀπὸ μόνος του χρησιμοποιεῖ αὐτὸν τὸν τρόπο. Ἐπιχειρεῖ νὰ ἀντιληφθεῖ τὸ ἄγνωστο μέσω τοῦ γνωστοῦ, τὸ μακρινὸ μέσω τοῦ κοντινοῦ. Τὰ ἐπιρροήματα: ὡς, ὅπως, καθὼς, σάν, σάμπως, βρῖσκονται στὴν ἡμερησία διάταξη. Τὴν ἴδια μέθοδο χρησιμοποιεῖ καὶ ὅταν ἐπιδιώκει νὰ κάνει κατανοητὰ τὰ ἴδια πράγματα καὶ στοὺς ἄλλους. Ἡ ἔννοια τοῦ προτύπου ἢ τῶν παρομοιώσεων δὲν ἐξυπηρετεῖ μόνο τὴν κατανόηση ἑνὸς ἄλλου πράγματος, ἀλλὰ τίθεται καὶ ὡς στόχος γιὰ τὸ τί πρέπει νὰ ἐπιδιώξουμε καὶ νὰ κατορθώσουμε. Ἀκόμη, στὴ δευτέρη περίπτωση, ὀφείλουμε νὰ βροῦμε καὶ τὰ κατάλληλα μέσα γιὰ νὰ τὸ ἐπιτύχουμε.

Μπορεῖ, δηλαδή, στὴν Ὄρθόδοξη Παράδοση νὰ μιλάμε ὅταν θέλουμε νὰ καθορίσουμε γιὰ τὸ τί εἶναι ὁ γάμος καὶ ἡ οἰκογένεια καὶ νὰ χρησιμοποιοῦμε τὴν ἔκφραση, ὅτι ὁ γάμος καὶ ἡ οἰκογένεια ὀρίζεται ὡς μικρὴ ἐκκλησία ἢ ὡς μυστήριον ἀγάπης. Ὁ ἱ. Χρυσόστομος λέγει: «καὶ ἡ οἰκία γὰρ ἐκκλησία ἐστὶ μικρὰ» ἢ «ἰδοὺ πάλιν μυστήριον ἀγάπης». Δὲν παραμένουν ἀπλῶς διαπιστώσεις. Εἶναι ἐτοῦτο ἢ τὸ ἄλλο. Προβάλλεται ταυτόχρονα μία ἐπιταγή, μία ἐντολή, μία σκόπευση. «Ἐκκλησίαν ποιήσόν σου τὴν οἰκίαν». «Ἔστω ἐκκλησία ἢ

οἰκία ἐξ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν συνεστηκυῖα». Ὁ τρόπος ποῦ διαπραγματεύεται τὸ θέμα δὲν δέχεται καὶ ἀντιρροήσεις: «Μὴ γὰρ ὅτι σὺ μόνος εἶ ὁ ἀνὴρ, μηδὲ ὅτι αὕτη μόνη ἐστὶν ἡ γυνή, νομίσης κώλυμα εἶναι. Ὅπου γὰρ εἰσι δύο εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, φησί, συνηγμένοι, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν». Ἄν πρὸς στιγμὴν κάποιος μένει διστακτικὸς ἢ ἐκστατικὸς μπροστὰ στὸ ὑψηλὸν τοῦ πράγματος ποῦ προβάλλεται ἐνώπιόν του, ἐν τούτοις ἡ ἐκπληξη μετατρέπεται σὲ αἴτημα, σὲ διάθεση βουλευτικὴ νὰ βρεῖ τὰ μέσα, τὸν τρόπο. Ἄκουσε ὅτι εἶναι μυστήριον ἀγάπης ὁ γάμος: «ἰδοὺ πάλιν ἀγάπης μυστήριον» καὶ ὅτι «ὁ ἱερός Χρυσόστομος ἐντοπιζει στὴν ἀγάπη τὸν μυστηριακὸν χαρακτήρα τοῦ γάμου». Δὲν ἀρκεῖται σ' αὐτό, ἐρχεται ἀπορητικὰ καὶ ἐρωτᾷ: «Ὅτι μὲν γὰρ χρὴ ἀγαπᾶν ἀκηκόαμεν' πῶς δ' ἂν τοῦτο κατορθωθεῖ μαθεῖν ἐπιζητούμεν» (Μ. Βασίλειος). Ἡ παρομοίωση τὸν παρωθεῖ στὴν ὁμοίωση καὶ διερωτᾶται γιὰ τὸ πῶς θὰ τὰ καταφέρει.

Ἐναλλακτικότητα

Ὁφείλω στὸ σημεῖο αὐτὸ νὰ παρατηρήσω ὅτι τὰ πρότυπα εἶναι ἐναλλακτικὰ καὶ μπορεῖ τὸ ἓνα νὰ ὑποδεικνύει τὸ ἄλλο καὶ τανάπαλιν. Σὲ ὅσα ἀναφέραμε φαίνεται ὅτι τύπος, πρότυπον τοῦ γάμου καὶ τῆς οἰκογένειας εἶναι ἡ Ἐκκλησία καὶ ἄρα καὶ ἀξιομίμητη. Παράλληλα ὁμοίως ὁ γάμος «Μυστήριον ἐστὶ καὶ τύπος μεγάλου πράγματος». «Τῆς Ἐκκλησίας τύπος ἐστὶ καὶ τοῦ Χριστοῦ», τονίζει ὁ ἱ. Χρυσόστομος. Φθάνει μάλιστα μέχρι τοῦ σημείου νὰ ὑποστηρίξει ὅτι, ὅταν ὁ ἄνδρας καὶ ἡ γυναῖκα συνέρχονται, «ὅταν δὲ συνίωσιν οὐκ εἰκόνα ἀνυρχον, οὐδὲ εἰκόνα τινὸς τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλ' αὐτοῦ ποιούντες τοῦ Θεοῦ», ἐξεικονίζουσαν τὸν ἴδιο τὸ Θεό. Αὐτὴ ἡ ἐναλλακτικότητα τῶν μοντέλων εἶναι ἀξιοθαύμαστη. Αὐτὸ ποῦ μόλις ἀναφέραμε ἀπαντᾶται στὴν Παλαιὰ Διαθήκη. Ὁ γάμος στὴν Π. Διαθήκη συμβολίζει τὴ σχέση τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸ λαὸ του' εἶναι συνήθης «... ἢ παρομοίωση πρὸς τὸ

* Εἰσήγηση στὰ πλαίσια τοῦ Δ' Ἑλληνοϊρανικοῦ Συμποσίου, ποῦ ἐγίνε στὴν Ἀθήνα στὸ Παλαιὸ Ἀμφιθέατρο τῆς Ἱατρικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, 12-13 Νοεμβρίου 1997 μὲ θέμα: *Οἰκογένεια καὶ οἰκογενειακὲς ἀξίες στὸν ἰσλαμικὸ καὶ χριστιανικὸ (ὀρθόδοξο) κόσμον*. Γιὰ τίς ἀνάγκες τοῦ συμποσίου κατέγραψα συνθετικὰ σκέψεις ποῦ κατὰ καιροὺς ἔχω διατυπώσει ἀναπτύσσοντας τὴν ὀρθόδοξη διδασκαλία γιὰ τὸν γάμο καὶ τὴν οἰκογένεια.

γάμο τῆς σχέσεως τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν περιοῦσιο λαὸν» (Ὡσηέ, Ἱερεμίας, Ἡσαΐας κ.ά.).

Εἶναι χαρακτηριστικὸ μάλιστα ὅτι ἐνῶ στὴν Π.Δ. ὁ γάμος τῶν ἀνθρώπων συμβολίζει τὴν ἀγάπη καὶ τὴ σχέση τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Ἰσραήλ, στὴν Κ.Δ. ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὴν Ἐκκλησία ἀποτελεῖ τὸ πρότυπο (τὴν εἰκόνα) τῆς ἀγάπης τοῦ ἀντρα πρὸς τὴ γυναίκα. Εἶναι αὐτὸ πού χαρακτηρίσαμε ὡς ἐναλλακτικότητα. Ἄλλωστε εἶναι γνωστὴ ἡ διαδικασία μετάβασης καὶ ἐπιστροφῆς τῶν μοντέλων. Μία ἀμφίδρομη ἐπικοινωνία λειτουργεῖ ἔτσι πού τὸ ἓνα πρότυπο νὰ μεταφέρεται καὶ νὰ ἐφαρμόζεται σ' ἓναν ἄλλο χῶρο, σ' ἓνα ἄλλο ἐπίπεδο. Ἔτσι, μεταβαίνουμε ἀπὸ τὰ ὑλικά στὰ πνευματικά, ἀπὸ τὰ ψυχικά στὰ σωματικά κ.ο.κ. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ στὴν ἐννοια τοῦ πατέρα. Συνήθως κολακευόμαστε νὰ νομίζουμε ὅτι ἀπὸ τὴ φυσικὴ πατρότητα οἰκοδομήθηκε ἡ ἐννοια τοῦ Θεοῦ Πατέρα. Ἐνῶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος εἶναι κατηγορηματικὸς. Γνήσιο πατρικὸ μοντέλο παραμένει ἡ πολυδιάστατη μορφή τοῦ Θεοῦ - Πατέρα «ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς ὀνομάζεται» (Ἐφεσ. γ' 15). Θὰ μπορούσαν νὰ πολλαπλασιαστοῦν τὰ παραδείγματα καὶ ἀπὸ ἄλλες περιοχὲς ζωῆς ἐκτὸς τοῦ γάμου.

Οἱ δύο ἐνότητες

Ἄς ἐπανεέλθουμε ὁμως στὶς δύο ἐνότητες πού ἀναφέραμε: ἀνδρας-γυναίκα, Χριστὸς-Ἐκκλησία. Ἡ μία ἐνότητα περιχωρεῖ τὴν ἄλλη. Τὸ μυστήριο τῆς ἐνώσεως τοῦ ἀνδρα μετὰ τὴ γυναίκα προσβλέπει στὸ μέγα μυστήριο, μυστικὸ καὶ αἰνίγμα ταυτόχρονα, πού χαρακτηρίζεται στὴν ὀρθόδοξη παράδοση, ὅπως εἶδαμε, ὡς «μυστήριο ἀγάπης».

Ζώντας ὁ ἀνδρας καὶ ἡ γυναίκα μέσα στὸ γάμο πού εἶναι μυστήριο ἀγάπης, καλοῦνται νὰ ἀνοίχουν σὶς διαστάσεις τῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ οἰκοδομήσουν μαζί τὴ μικρὴ τους ἐκκλησία. Αὐτὸ τὸ ἀνοίγμα εἶναι μιὰ ἐνδιαφέρουσα πρόταση πού μπορεῖ νὰ χαράξει πολλοὺς δρόμους στὸ χῶρο τῆς Οἰκογένειας. Σ' αὐτὴ τὴν περιοχὴ ζωῆς, ἡ Ἐκκλησία πραγματώνει μετὰ ἰδιάζοντα τρόπο τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἑαυτοῦ της. Στὸ Σύμβολο τῆς Πίστεως, ὀρίζονται αὐτὰ μετὰ πολὺ σαφὴ τρόπο. «Πιστεύω» - λέμε - «εἰς μίαν, ἁγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν», ἀφοῦ προηγουμένως ἔχουμε διακηρύξει τὴν ἴδια πίστη στὸν τριαδικὸ Θεό. Αὐτὴ ἡ σύνδεση δὲν εἶναι τυχαία, ἀλλὰ ἀπεικονίζει βαθιὲς καταστάσεις, ὅπως τὴν ἐνότητα, τὴν ἀγιότητα, τὴν καθολικότητα καὶ τὴν ἀποστολικότητα, πού ὀρίζουν ὄχι μόνο τὴν Ἐκκλησία, ἀλλὰ καὶ τὸν γά-

μο καὶ τὴν οἰκογένεια, ἀφοῦ ὁ γάμος εἶναι «ἐκκλησία μικρά». Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο, τὸ ζευγάρι καλεῖται νὰ ἀναδειχθεῖ σὲ πολυδιάστατη ὄντοτητα.

Οἱ διαστάσεις τῆς Ἐκκλησίας, δηλαδὴ ἡ ἐνότητα, ἡ ἀγιότητα, ἡ ἀποστολικότητα καὶ ἡ καθολικότητα, γίνονται ἀνοίγματα τῆς μικρῆς ἐκκλησίας, μετὰ στόχους τὴ βαθιὰ ἐνότητα τοῦ ἀνδρα μετὰ τὴ γυναίκα, τὸ στενὸ σύνδεσμο τοῦ ζευγαριοῦ μετὰ τὸ Θεὸ (ἀγιότητα), πού ἐδῶ δὲν ἔχει μόνον ἠθικὴ ἐννοια. Τὴν ἀγιότητα στὸ σημεῖο αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ τὴν κατανοήσουμε μετὰ τὴν βιβλικὴ τῆς ἐννοια, ὅπου ἅγιο εἶναι αὐτὸ πού ξεχωρίζω γιὰ νὰ τὸ ἀφιερῶσω κάπου. Ἔχει δηλαδὴ ὄντολογικὴ σημασία καὶ ὄχι ἠθικὴ, γι' αὐτὸ ἄλλωστε ὁ λαὸς τοῦ Ἰσραὴλ καλεῖται ἅγιος, γιὰτὶ ἦταν ὁ ξεχωριστὸς λαὸς τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι καὶ τὸ ζευγάρι εἶναι ἅγιο, ἐπειδὴ εἶναι ξεχωριστό. Αὐτὸ τὸ εἰδικευμένο διώνυμο δένεται σὲ μιὰ ἄλλη ἐνότητα, ὅπως συμβαίνει μετὰ τὴν Ἁγία Τριάδα. Μετὰ τὴν ἐννοια τῆς καθολικότητας, ὀρίζουμε τὴ σύνδεση τοῦ ζευγαριοῦ μετὰ ὅλα τὰ ἄλλα ζευγάρια, ὅταν δημιουργεῖ ἄλλου τύπου σχέσεις σὲ πλαῖσιο βαθιᾶς ἐνότητας. Τέλος, μετὰ τὴν ἐννοια τῆς ἀποστολικότητας, ἐννοοῦμε τὴν ἐξοδο τοῦ ζευγαριοῦ στὸν κόσμο, ὅταν δημιουργεῖ παιδιὰ καὶ ἄλλα ἔργα ἀγάπης, ἀξιοποιώντας ἔτσι, καὶ ὄχι κρύβοντας, τὸ τάλαντο τῆς ἀγάπης πού διαθέτει. Θὰ ἠθέλα λοιπὸν νὰ κρατήσουμε τὴν ἐννοια τοῦ γάμου ὡς μικρῆς ἐκκλησίας.

Ὁ γάμος ἔχει, λοιπὸν, τέσσερις βασικοὺς στόχους, τὴν ἐνότητα, τὴν ἀγιότητα, τὴν καθολικότητα καὶ τὴν ἀποστολικότητα, πού εἶναι ἓνα ὀλόκληρο πρόγραμμα ζωῆς. Ἐνα πρόγραμμα ὄχι θεωρητικὸ, πού ἀντίθετα ἔχει πολλὰ ἐμπλοκὲς στὴ ζωὴ τοῦ ζευγαριοῦ τὴν προσωπικὴ, ἀλλὰ καὶ σὶς σχέσεις του μετὰ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Αὐτὸ τὸ ἀνοίγμα - ἐπίτευγμα δὲν εἶναι κάτι πού ἐπιτυγχάνεται σὲ μιὰ στιγμή καὶ μόνη, «ἅπαξ διὰ παντός», πού συντελεῖται αὐτομάτως μετὰ τὴν ἀνάγνωση μιᾶς ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας, οὔτε ἐξαρτᾶται μόνον ἀπὸ τὶς διαθέσεις τῶν δύο συνιστωσῶν. Εἶναι πρόγραμμα ζωῆς, ὅπως ἀνέφερα, μακροπρόθεσμο, τὸ ὁποῖο δὲν τελειώνει ποτὲ καὶ πουθενά καὶ ἡ ἀρχὴ του πρέπει νὰ βρῆται πολὺ πρὶν ἀπὸ τὸ σημεῖο πού μοιάζει σημεῖο ἐκκινήσεως. Εἶναι δηλαδὴ ἀγώνας, ὅπως ἔλεγε ὁ ἀρχαῖος σοφιστὴς Ἀντιφών: «μέγας γὰρ ἀγὼν γάμος ἀνθρώπων», μέγας ἀγώνας ὁ γάμος γιὰ τὸν ἀνθρώπο.

Πρόκειται δηλαδὴ γιὰ ἀγωνιστικὴ κινήση, ὅπου πρέπει νὰ ἐπιτύχουμε ὀρισμένα πράγματα. Εἶναι ἀγώνας πού δὲν ἔχει μόνον διεκδικήσεις καὶ δικαιώματα, ἀλλὰ καὶ ὑποχρεώσεις.

(Συνεχίζεται)

ΙΕΡΩΣΥΝΗ: Τιμὴ καὶ εὐθύνη¹.

Τοῦ πανοσ. Ἀρχιμ. κ. ΧΡΥΣ. Π. ΑΒΑΓΙΑΝΟΥ, Ἱεροκήρυκος

1. «Αὐτοσυνείδηση»: «Παρακολουθεῖν ἑαυτῷ»

Γιὰ τὸ χριστιανὸ εἶναι πάντοτε πρώτιστος σημασίας καὶ ἀναγκαιότητος τὸ ἔργο τοῦ ἱερέως. Μολονότι γνωρίζει ἀπὸ τῆ Γραφῆ, ὅτι μετὰ τὸ ἅγιο Βάπτισμα, πὺ ἀξιώθηκε, ἀνήκει σὲ «ιεράτευμα ἅγιον», ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ προσφέρει «πνευματικὰς θυσίας εὐπροσδέκτους τῷ Θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ» (Α' Πέτρ. 2,5), ἐντούτοις οὔτε στιγμή τοῦ διαφεύγει, ὅτι μετὰ τὸ Θεὸ ἡ σωτηρία του ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν ἱερέα, ἀπὸ τὸ λειτουργικὸ τοῦ ἔργου.

Ἔτσι τὰ ὅρισε ὁ παντοδύναμος Θεός. Ἡ Χάρις του ἢ λυτρωτικὴ, ἢ καθαρτικὴ, ἢ ἐνισχυτικὴ, ἢ ἀγιαστικὴ, ἢ σωτήρια, νὰ μεταδίδεται διὰ μέσου ἀνθρώπων. Ἀνθρώπων ἀδύνατων, ταπεινῶν, ἁμαρτωλῶν «ἐνδεδυμένων τὴν τῆς ἱερατείας χάριν». Ὅτι θὰ ἦταν ἄξιον καὶ δίκαιον νὰ τὸ κάμουν ἄγγελοι, τώρα τὸ κάμουν ἄνθρωποι. Προσφέρουν τὸν ἑαυτὸ τους γιὰ νὰ καθαρῶνται ψυχές. Χορηγοῦν τὰ εἰσιτήρια γιὰ τὴ Βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

Γι' αὐτὸ καὶ σὲ στιγμὲς αὐτοσυναίσθησης ἀκούσια ἐπαναλαμβάνουμε καὶ ἐμεῖς τὸ λόγο τοῦ ἀποστόλου Παύλου: «Ἐχομεν δὲ τὸν θησαυρὸν τοῦτον ἐν ὀστροκίνοις σκευῆσιν, ἵνα ἡ ὑπερβολὴ τῆς δυνάμεως ἡ τοῦ Θεοῦ καὶ μὴ ἐξ ἡμῶν» (Β' Κορ. 4,7). Συγχρόνως ὅτι θυμόμαστε καὶ τὴν ἄλλη μαρτυρία τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου, πὺ ἀναφέρεται στὴν προσωπικὴ μας ἀνταπόκριση στὴν ἀπροσμέτρητη τιμὴ τοῦ Ὑψίστου. «Ὑποπιάζω μου τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶ, μήπως ἄλλοις κηρύξας αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι» (Α' Κορ. 9,27).

Συμφορὰ! Σφάλμα ἀνεπίτρεπτο! Νὰ δώσω τὴ σωτηρία σὲ ἄλλους καὶ ἐγώ, ὁ χορηγὸς τῆς σωτηρίας, νὰ μείνω ἐκτὸς σωτηρίας. Ποιὸς θὰ μοῦ συγχωρήσει αὐτὸ τὸ ἀτόπημα; Ἐπομένως καὶ ἐγώ «ὁ καταξιωθεὶς λειτουργεῖν οὐ διὰ τὰς δικαιοσύνας μου», ἀφοῦ δὲν ἔκαμα κανένα καλὸ, ὀφείλω «νὰ ὑπομένω πολλὸν πόνον, ὥστε σωφρόνως ζῆν» (ἰ. Χρυσ.).² Ἔτσι, μετὰ τὸν προσωπικὸν ἀγῶνα, τὴν καθαρότητα τοῦ βίου καὶ τὴν ὑποδειγματικὴν ζωὴν, καὶ πρὸς τὴν Χάρις τοῦ Θεοῦ κατὰ δύναμη ἀνταποκρίνομαι, καὶ τὴν σωτηρία τῶν ἀδελφῶν μου διευκολύνω.

2. Οἱ «γλωσσαλογοὶ»

Ἄλλὰ καὶ τὰ λαϊκὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας, πὺ ἀναγνωρίζουν καὶ τιμοῦν τὸν μοναδικὸ ρόλο τοῦ

ιερέως στὴ ζωὴ τους, θὰ πρέπει μετὰ συμπάθεια νὰ κρῖνουν τὴ ζωὴ τοῦ λειτουργοῦ. Ὅχι μόνο διότι παρεμποδίζοντας τὸ ἔργο του κάνουν κάτι τὸ «ἀλυσιτελές», τὸ ἀσύμφορο γι' αὐτοὺς (Ἐβρ. 13,17) πικραίνοντας καὶ κάνοντας νὰ στενάξει ὁ πνευματικὸς τῶν πατέρας καὶ μειώνοντας τὸ ζῆλο του, ἀλλὰ καὶ διότι εἶναι κάπως ἄδικοι.

Γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ, τῆς αὐστηρῆς κριτικῆς τοῦ ἱερέως καὶ χορηγοῦ τῆς θείας χάριτος ἐκ μέρους τῶν «γλωσσαλῶν» μελῶν τοῦ ποιμνίου του, ὁ ἰ. Χρυσόστομος, ἔνας ἀπὸ τοὺς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας, πὺ ἐξῆρε ὅσο κανεὶς ἄλλος τὸ ὕψος καὶ τὸ μεγαλεῖο τῆς Ἱερωσύνης καὶ πὺ ὅταν χρειάσθηκε καυτηρίασε ἀνάξιους καὶ ἄτακτους λειτουργοὺς («τραπεζοσκόπους», «βαλαντισκόπους» κ.λπ.), τότε νίξε:

Ὁ ἱερέας μοιάζει με κάποιον πὺ σου δίνει τὸ χρυσὸ κλειδί γιὰ ν' ἀνοίξεις τὴν πόρτα καὶ νὰ κατοικήσεις μέσα σὲ παλάτι. Καὶ σὺ, ὕστερα ἀπὸ τέτοια ἀσύλληπτη δωρεά, ἐξετάζεις ποιὸς εἶναι καὶ τὸν κακολογεῖς καὶ τὸν δυσφημεῖς γιὰ τὰ ἐλαττώματά του;

«Εἶπέ μοι, εἰ βουληθεὶς ἰδεῖν τὰ βασίλεια πολλῶν καταλαμπόμενα τῷ χρυσῷ καὶ περιαστράπτοντα τῇ λίθων αἴγλη, εὔροις τὸν τὰς κλείς ἔχοντα, ὁ δὲ παρακληθεὶς, εὐθέως ἤνοιξε, καὶ παρέπεμψε σὲ ἔνδον, οὐχὶ πάντων αὐτὸν προετίθεις; οὐχὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἴσον ἠγάπας; οὐχὶ ἐφίλεις; Τὸν οὐρανὸν σοι ἀνέωξεν οὗτος καὶ οὐ φιλεῖς καὶ περιέπεις»³;

Λέγοντας αὐτὰ δὲν ἀμνηστεύει ὁ ἰ. Πατέρας τὸν κακὸν λειτουργὸ, ἀλλὰ σπληντεῖ τὴν ἀχαριστία, τὴν ἐπιπολαιότητα καὶ τὴν ἀδικαιολόγητη σκληρότητα τοῦ ἐπικριτοῦ λαϊκοῦ. Ἐμεῖς — ἀλήθεια — πῶς θὰ κρῖναμε τὸ παιδί ἐκεῖνο, πὺ μέσα στὸ δρόμο κατακρῖνει καὶ καταδικάζει ἄσπλαγχνα τὸν παραστρατημένο πατέρα του; Θὰ τὸν ἐπαινοῦσαμε, ἔστω καὶ ἂν ἔλεγε τὴν ἀλήθεια, ἀφοῦ ὁ γονιὸς του πήρε τὸν κακὸν τὸ δρόμο;

«Ἄν πατέρα τις ἔχη, κἂν μυρία ἔχη δεινά, πάντα συσκιάζει. “Μὴ δοξάζου γὰρ, φησιν, ἐν ἀτιμίᾳ πατρὸς σου· οὐ γὰρ ἐστὶ σοι δόξα ὡς ὄνειδος”. “Κἂν ἀπολείπη σύνεσις, συγνώμην ἔχε”. Εἰ δὲ ἐπὶ τῶν σωματικῶν πατέρων, πολλῶ μάλλον ἐπὶ τῶν πνευματικῶν πατέρων ταῦτα λεκτέον. Αἰδέσθητι ὅτι καθ' ἐκάστην ἡμέραν σοι διακονεῖται ἀναγινώσκεσθαι ποιεῖ τὰς Γραφάς, διὰ σὲ τὸν οἶκον κο-

σμεϊ, διὰ σὲ ἀγρυπνεῖ, ὑπὲρ σοῦ ἔστηκε τὸν Θεὸν παρακαλῶν, διὰ σὲ λιτὰς ποιεῖ, ὑπὲρ σοῦ πᾶσα αὐτῷ ἢ θρησκεία»⁴.

Ἄλλα καὶ ὁ ἱερέας δὲν εἶναι πατέρας τοῦ λαϊκοῦ, ἀφοῦ μὲ τὸ Βάπτισμα τὸν ἀναγέννησε στὴ νέα ζωὴ, στὴν ἐν Χριστῷ ζωὴ; Ἡ ἀγνοοῦμε «ὅτι ὅσοι ἐβαπτίσθημεν εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν, εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν; συνετάφημεν οὖν αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος εἰς τὸν θάνατον, ἵνα ὡσπερ ἠγέρθη Χριστὸς ἐκ νεκρῶν διὰ τῆς δόξης τοῦ πατρὸς, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐν καινότητι ζωῆς περιπατήσωμεν»; (Ρωμ. 6, 3-4).

3. Φοβερὴ εὐθύνη

Τὸ ἔργο τοῦ ἱερέως εἶναι ἔργο κατ' ἐξοχὴν συνδεδεμένο μὲ τὴν εὐθύνη. Φυσικὰ ἢ ὑπευθυνότητα πρέπει νὰ χαρακτηρίζει τὸ κάθε ἔργο, ἀκόμη καὶ τὸ θεωρούμενο ἴσως τὸ πιὸ ἀσήμαντο. (Ἄν καὶ ποῖο εἶναι ἀσήμαντο κάτω ἀπὸ τὸ βλέμμα τοῦ Θεοῦ;). Τὴν εὐθύνη τὴν νιώθει καὶ ἐκεῖνος ποὺ χειρουργεῖ τὰ ἄρρωστα σώματα καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἐργάζεται στὸ ἐργοστάσιο συσκευάζοντας τρόφιμα. Στὰ χέρια τους διακυβεύεται τὸ πολύτιμο ἀγαθὸ τῆς υἰείας.

Ἄλλα τοῦ ἱερέως ἡ εὐθύνη εἶναι μεγαλύτερη καὶ ἰδιαίχουσα, διότι στὰ χέρια του κρατᾷ τὴν υἰεία τῆς ψυχῆς, τὴ ζωὴ τὴν αἰώνια. Ἀπὸ τὴν πνευματικὴ του ἐργασία, ἀπὸ τὴν πολιτεία του, τὴ συμπεριφορά του, ἐξαρτῶνται πολλά. Καὶ πιὸ συγκεκριμένα, ἡ πνευματικὴ πορεία καὶ προκοπὴ καὶ τῆς μικρῆς καὶ τῆς μεγάλης του οἰκογένειας.

Ἐξᾶλλου εἶναι ἀδιαμφισβήτητος κανόνας, ὅτι τὸ παράδειγμα, ἡ ζωὴ τοῦ ἡγέτη, μικροῦ ἢ μεγάλου, ἐπηρεάζει τὴ ζωὴ τῶν ἀρχομένων. «Πέφυκε γὰρ ὡς τὰ πολλὰ τὸ τῶν ἀρχομένων πλῆθος ὡσπερ εἰς ἀρχέτυπὸν τινα εἰκόνα τοὺς τῶν ἀρχόντων τρόπους ὁρᾶν, καὶ πρὸς ἐκείνους ἐξομοιοῦν ἑαυτούς»⁵. Ἀφοῦ εἶναι ὁρατὴ, περιοπτη. «Οὐ δύναται πόλις κρυβῆναι ἐπάνω ὄρους κειμένη» (Ματθ. 5,14), ἐπιβεβαίωσε ὁ Κύριος μιλώντας στοὺς μελλοντικούς πνευματικούς ἡγέτες, τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους.

Ἄνθρωπος, λοιπόν, κατ' ἐξοχὴν τῆς εὐθύνης ὁ ἱερεὺς, «βουληφόρος ἀνήρ», ἀναλαμβάνει γενναῖα ἓνα συνεχὴ καὶ σκληρὸ ἀγῶνα γιὰ νὰ φέρει εἰς πέρας τὴν τόσο τιμητικὴ, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ τόσο βαριά ἀποστολὴ του. Ὡστε νὰ φανεῖ πιστὸς καὶ φρόνιμος οἰκονόμος τοῦ μεγάλου οἰκοδεσπότη Χριστοῦ. Ἄξιος διαχειριστὴς τοῦ θησαυροῦ τῆς Χάριτος στοὺς συνανθρώπους του. Τίμιος, φιλόπονος καὶ ἀποδοτικὸς ἐργάτης στὸν ἀγρὸ τοῦ Κυρίου. Φιλόστοργος ποιμένας τῆς ποιμνῆς τοῦ

Χριστοῦ. Ἀκέραιος, ἔντιμος χριστιανός. Μικρός, ἀλλ' ἀκτινοβόλος πνευματικὸς ἡγέτης μέσα στὴν κοινωνία.

4. Ἡ προπαιδεία

Ἔργο ὄχι εὐκόλο. Ἀντίθετα (παρὰ τὰ ὅσα λένε οἱ ἐπιπόλαιοι «γλωσσαλγοί») μάλιστα! Ἀναπόφευκτα συνδεδεμένο μὲ ὄχι λίγες προσωπικὲς θυσίες! (Ὅπως ἐξᾶλλου καὶ κάθε ἔργο πάνω στὴ γῆ, ποὺ φιλοδοξεῖ νὰ στεφθεῖ ἀπὸ τὴν ἐπιτυχία). Εἶναι ἄνθρωπος καὶ ὁ ἱερεὺς. Δὲν ἦλθε ἀπ' τοὺς οὐρανοῦς. Πότε δὲ ἡ πνευματικὴ παιδεία καὶ ἀγωγή ἀπὸ τὴν οἰκογένεια, ἀπὸ τὰ σχολεῖα, στοὺς κόλπους τῆς κοινωνίας, ὑπῆρξε τέλεια καὶ ἀκριβῆς, προπαιδεία πραγματικὴ καὶ προγύμναση γιὰ τὴ μεγάλη ἀποστολή; Ποτέ, ἢ καλύτερα, πολὺ σπάνια.

Δόξα τῷ Θεῷ! Οἱ οἰκογένειες τῶν ὑποψηφίων λειτουργῶν τοῦ θυσιαστηρίου ἀνθρωπίνως εἶναι, κατὰ τὸ πλεῖστον, ἔντιμες καὶ κατὰ Θεὸν εὐσεβεῖς. Πόσες ὅμως ἔχουν φθάσει στὴν πρόπουσα ἐκείνη αἴσθησι τοῦ μυστηρίου, τῆς ἱερώατης ἀποστολῆς; Μάλιστα ὑπῆρξαν ἐποχές, ποὺ γονεῖς συγκατένευσαν καὶ συνήργησαν στὴν ἱερατικὴ κλήσι τοῦ παιδιοῦ τῶν ἀπὸ καθαρὰ κοινωνικὴ φιλοδοξία. Μὲ τὸ γιὸ παπᾶ κατεῖχαν τὰ πρωτεῖα στὴ μικρὴ κοινωνία τοῦ χωριοῦ τῶν. Εἶχαν βρεῖ σίγουρη πηγὴ καύχησης καὶ ὑπερηφάνειας...

Ἄλλα καὶ στὰ διάφορα σχολεῖα, ἀκόμη καὶ στὰ εἰδικὰ, ὅπου φοιτᾷ ὁ ὑποψήφιος κληρικὸς, ἐπιτυγχάνεται πάντοτε νὰ τοῦ μεταγίσθῃ στὴ νεανικὴ του καρδιά ἡ εἰδοποιὸς διαφορὰ τοῦ ἔργου, ποὺ πρόκειται στὸ μέλλον νὰ ἀναλάβει; Δυστυχῶς ὄχι. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ μας ἐκπαίδευση, καθὼς ὁμολογεῖται, δὲν βρίσκεται στὸ ζηλευτὸ ἐκεῖνο ἐπίπεδο μιᾶς ἐκκλησιαστικῆς σχολῆς εὐελπίδων, ὡστε νὰ ἐπιτρέπει μὲ αἰσιοδοξία καταφατικὴ ἀπάντησι. Πόσα δὲν ἀπαιτοῦνται γι' αὐτὸν τὸν ἱερὸ σκοπὸ! Σὲ ὑλικοτεχνικὴ καὶ σὲ ἀνθρώπινη ὑπόδομή. Καὶ ὅμως ἀπὸ τὰ ταπεινὰ αὐτὰ κτίρια καὶ τοὺς λιγοστοὺς πόρους, χάρι σὶς ὑπεράνθρωπες προσπάθειες τῶν ὑπευθύνων, στελεχώνεται ὁ ἱερός μας Κλήρος.

(Συνεχίζεται)

1. Εἰσηγητικὴ ὁμιλία στὴ σύναξι τῶν ἱερέων τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Μυτιλήνης τὴν 16.1.98 στὸ Χριστιανικὸ Κέντρο Νεότητος, παρουσίᾳ καὶ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Μυτιλήνης κ. Ἰακώβου.

2. Εἰς Π. Τρεμπέλα, Ἑπόμνημα εἰς τὰς Ἐπιστολὰς τῆς Κ.Δ., τ. Α', Ἀθήναι 1956, σ. 331.

3. Ἱ. Χρυσοστόμου, Ὁμιλία Γ' εἰς Α' Θεο., ΕΠΕ 22,552.

4. Ἱ. Χρυσοστόμου, Ὁμιλία Β' εἰς Β' Τιμόθεον, ΕΠΕ 23,498.

5. Ἱ. Χρυσοστόμου, Περὶ Ἱερωσύνης Γ' 390 D, ΑΑΠ 6.

Η ΚΑΣΙΑΝΗ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΗΣ*

Του κ. Παναγιώτη Θ. Παπαθεοδώρου, Θεολόγου - Λυκείαρχη

Δ. ΣΕΒΑΣΤΟΠΟΥΛΟΥ: Ἡ μὲ πολλὰ ἁμαρτήματα

Κύριε,
Ἡ σὲ πολλὰ ἁμαρτήματα
γυναῖκα κυλισμένη,
Ξανοίγει τὴ θεότη Σου
τὴ χιλιοδοξασμένη
Σὰ μυροφόρα φέρνει
μῦρα μὲ ὄδυρο
στὸ θεῖο Σου, τὸν ἐνταφιασμό.
Ἄλλοιὰ τῆς λέει ὅτι:
Ἡ νύχτα εἶνε μου
κεντρὶ κακό, ἀκολασίας
σκοτάδι ἀφωσφόρητο,
ἔρως τῆς ἁμαρτίας.
Πᾶρέ τα
Βρῦσες δάκρυα τρέχουν τὰ δυό μου μάτια
Ἐσὺ πού ἀνάγια σύννεφα
ὑψώνεις τὰ ὑδάτια.
Λύγιζε μπρὸς στοὺς στεναγμοὺς τῆς δόλιας
μου καρδιάς

Σὺ πού τοὺς οὐρανοὺς
Στὴ γῆ κατέβασες μὲ μιᾶς.
Τ' ἅγια σου πόδια νὰ φιλήσω
Καὶ μὲ τῆς κεφαλῆς μου τὰ σγουρὰ
νὰ τὰ σφουγγίσω.
Αὐτὰ πού στὸν παράδεισο ἢ Εὐὰ τὸ δειλινὸ
κρότον ἀφεγκράστηκε
καὶ φοβισμένη κρύφτηκε.
Πλήθος οἱ ἁμαρτίες μου
Ἄτελειωτὴ Σου ἢ κρίσι
ὦ! ψυχοσωτήρᾶ μου
Ποιὸς θὰ τίς ξεδιαλίσει;
Τὴ δούλη Σου ἐμέ, μὴν ἀμελήσεις
Σύ, ὁ ἀμέτρητος καλός, μὴ μὲ περιφρονήσεις.

Τὴ μετάφραση τῆς Σεβαστοπούλου διακρίνει ἡ προσήλωση στὸ πρωτότυπο. Ἡ γυναικεία εὐαισθησία τὴ βοηθεῖ στὴν ἀπόδοση λεπτῶν ψυχολογικῶν καταστάσεων. Κατὰ τὰ ἄλλα τὸ ποίημα εἶναι μιὰ ἀπλή μετάφραση χωρὶς ιδιαίτερη λογοτεχνικὴ ἀξία.

Καὶ οἱ ὀκτὼ προαναφερθέντες ποιητὲς προσπάθησαν μὲ κάθε τρόπο νὰ προσεγγίσουν τὸ κάλλος τοῦ πρωτοτύπου. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ ἐξαρθεῖ ἡ προσπάθειά τους γιὰ ἀπόδοση στὴ νέα ἑλληνικὴ γλώσσα ἐνὸς τόσο γνωστοῦ τροπαρίου.

Ἐξετάζοντας τὴ μορφή τῶν ἀνωτέρω μεταφράσεων παρατηροῦμε ὅτι οἱ τρεῖς (Μάγνης, Κυριαζῆς καὶ Πολέμης) μεταφραστὲς ἀπὸ τοὺς ὀκτὼ, χρησιμοποιοῦν ὡς τίτλο τῆς μετάφρασῆς τους «τὸ τροπάρι τῆς Κασιανῆς» καταγράφοντας ἀφ' ἐνὸς τὸ εἶδος τοῦ ὕμνου –τροπάρι– ἀφ' ἑτέρου τὸ δημιουργό. (Ἴσως οἱ ποιητὲς αὐτοὶ νὰ ἐπηρεάστηκαν στὴν ἐπιλογή τῆς ἐπικεφαλίδας ἀπὸ πολλὰς ἀκροστιχίδες βυζαντινῶν ὕμνων πού ἀναφέρουν τὸ ὄνομα τοῦ δημιουργοῦ καὶ τὸ εἶδος τοῦ ὕμνου, ὅπως π.χ. «Ρωμανοῦ ὕμνος», «αἶνος Ρωμανοῦ» κ.λπ. Ὁ Παλαμᾶς, ὁ Βορέας καὶ ὁ Σπεράντζας βάζουν ἐπικεφαλίδα τοῦ ποιήματός τους τὸ ὄνομα τῆς ὑμνογράφου «Κασιανῆ», ταυτίζοντας τὸ δημιουργημὰ μὲ τὸ δημιουργό, ἐνῶ ὁ Ἀλκαῖος καὶ ἡ Σεβαστοπούλου θέτουν ὡς τίτλο τὴν πρώτη φράση τοῦ ὕμνου: τοῦ πρωτοτύπου ὁ πρῶτος «Κύριε ἢ ἐν πολλαῖς», τῆς μετάφρασης ἡ δεύτερη «Ἡ μὲ πολλὰ ἁμαρτήματα» τονίζοντας καὶ οἱ δυὸ τὸ περιεχόμενον τοῦ ποιήματος.

Τὸ ἰδιόμοιο τῆς Κασιανῆς, τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖται ἀπὸ 116 λέξεις, οἱ μεταφραστὲς ἀνάλογα μὲ τὴν ποιητικὴ τους διάθεση τὸ ἀπέδωσαν: ὁ Κυριαζῆς μὲ 198 λέξεις, ὁ Ἀλκαῖος μὲ 183, ὁ Σπεράντζας μὲ 178, ὁ Παλαμᾶς μὲ 170, ὁ Βορέας μὲ 167, ὁ Πολέμης μὲ 158, ἡ Σεβαστοπούλου μὲ 130 καὶ ὁ Μάγνης μὲ 120. Ἀπὸ τ' ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι ὁ Κυριαζῆς καὶ ὁ Ἀλκαῖος ἀπομακρύνθηκαν πολὺ ἀπὸ τὸ πρωτότυπο, ἐνῶ ἡ Σεβαστοπούλου καὶ κυρίως ὁ Μάγνης πλησίασαν ἀρκετὰ τὸν ἀριθμὸ τῶν λέξεών του μὲ τίς πιστὲς καὶ λιτὲς μεταφράσεις τους.

Κατὰ τὴ μεταφορὰ τοῦ πρωτοτύπου στὴν καθομιλουμένη οἱ μεταφραστὲς χρησιμοποιοῦν τετράστιχες στροφὲς μὲ ἐξαίρεση τὸν Πολέμη καὶ τὴ Σεβαστοπούλου.

Ἐτσι ὁ Βορέας ἀπλώνεται σὲ 5 τετράστιχες στροφὲς μὲ ὁμοιοκαταληξία μεταξὺ δευτέρου καὶ τέταρτου στίχου (βυθισμένη - πνιγμένη, ἀκολασίας - ἁμαρτίας κ.λπ.). Τὸ μέτρο του εἶναι ἰαμβικὸς 15/σύλλαβος.

Ὁ Μάγνης ἔχει κι αὐτὸς 5 τετράστιχες στροφὲς χωρὶς ὁμοιοκαταληξία σὲ ἰαμβικὸ 11/σύλλαβο.

Ὁ Σπεράντζας χρησιμοποιεῖ 6 τετράστιχες στροφὲς σὲ ἰαμβικὸ 13/σύλλαβο στίχο μὲ πολλὰς ἀποκλίσεις, καθὼς καὶ μὲ πλεκτὴ ὁμοιοκαταληξία (1ος-3ος, 2ος-4ος στίχος).

* Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελ. 107 τοῦ ὑπ' ἀρ. 7 τεύχους.

Ὁ Κυριαζῆς χρειάστηκε 6 στροφές γιὰ νὰ ἀποδώσει τὸν ὕμνο. Οἱ τρεῖς πρῶτες εἶναι τετράστιχες καὶ οἱ ὑπόλοιπες δίστιχες. Τὸ μέτρο του εἶναι ἰαμβικός 17/σύλλαβος μὲ πολλὲς χασμωδίες. Ἡ μετάφραση τοῦ Ἀλκαίου ἀποτελεῖται ἀπὸ 7 τετράστιχες στροφές. Ὁμοιοκαταληκτεῖ ὁ δεύτερος μὲ τὸν τέταρτο στίχο κάθε στροφῆς. Τὸ μέτρο του εἶναι ὁ ἰαμβικός 11/σύλλαβος μὲ ἀποκλίσεις.

Ὁ Παλαμᾶς μεταφράζει τὸ ἰδιόμελο σὲ 8 τετράστιχες στροφές μὲ ἰαμβικὸ μέτρο καὶ πλεκτὴ ὁμοιοκαταληξία.

Ὁ Πολέμης ἀποδίδει τὸ τροπάριο τῆς Κασσιανῆς σὲ ἄψογο 15/σύλλαβο χωρὶς ὁμαδοποίηση στίχων, σὰν δημῶδες ἄσμα, χωρὶς ὁμοιοκαταληξία.

Τέλος ἡ Σεβαστοπούλου ἔχει ὀλιγοσύλλαβο ἰαμβικὸ στίχο χωρὶς καμιά διάκριση στροφῶν μὲ ἀκανόνιστη ὁμοιοκαταληξία.

Τὸ τροπάριο ἀρχίζει μὲ τὴν ἐπίκληση: «Κύριε». Πρόκειται γιὰ μιὰ σπαρακτικὴ κραυγὴ τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἀνθρώπου ποὺ ζητεῖ ἔλεος, συγχώρηση. Τὸ πρωτότυπο ἀκολουθοῦν στὴ μετάφρασή τους οἱ Ἀλκαῖος, Κυριαζῆς, Παλαμᾶς, Σπεράντζας καὶ Σεβαστοπούλου. Ὁ Μάγνης θέτει τὴν καταφώνηση στὸ τέλος τοῦ πρώτου στίχου, ἐνῶ ὁ Βορέας στὸ μέσον τοῦ τρίτου. Ὁ Πολέμης ἀντικαθιστᾷ τὴν προσφώνηση «Κύριε» μὲ τὸ «Χριστέ», τονίζοντας τὴν ἀνάγκη τοῦ ἁμαρτωλοῦ νὰ βρεθεῖ πρὸ κοντὰ στὸ Σωτήρα.

«*Ἡ ἐν πολλαῖς ἁμαρτίαις περιπεσοῦσα γυνή*». Ὁ Ἀλκαῖος καὶ ὁ Σπεράντζας παραλείπουν τὴ λέξη γυνή. Μάλιστα ὁ πρῶτος χρησιμοποιώντας τὴν προσωπικὴ ἀντωνυμία ἐγὼ ἀντικαθιστᾷ τὸ γ' πρόσωπο μὲ πρῶτο. Ὁ Βορέας γράφοντας σὲ τρίτο πρόσωπο στὴ θέση τῆς βάζει τὸ «ἐκεῖνη». Ἄξιο προσοχῆς εἶναι ὅτι ὁ Βορέας προτάσσει τὴ μετάφραση τοῦ δευτέρου στίχου. Καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι τυχαῖο. Θέλει νὰ δώσει ἔμφαση στὴ δύναμη τοῦ Κυρίου νὰ συγχωρεῖ καὶ ἁμαρτίες. Ὁ Μάγνης καὶ ἡ Σεβαστοπούλου διατηροῦν τὸ μετοχικὸ τύπο (χιλιοκολασμένη - κυλισμένη), ἐνῶ ὁ Παλαμᾶς καὶ ὁ Κυριαζῆς ἀναλύουν σωστὰ τὴ μετοχή, διατηρώντας μάλιστα ὁ πρῶτος καὶ τὸ γ' πρόσωπο τοῦ κειμένου.

Τὸ στίχο ὁ Παλαμᾶς ἐρμηνεύει: «γυναίκα ἁμαρτωλή, πολλά, πολλά, θολά, βαριά τὰ κρίματά μου». Τὴν ἔννοια τῆς ἁμαρτίας ὁ ποιητὴς ἀποδίδει μὲ τὶς λέξεις «ἁμαρτωλή» καὶ «κρίματα». Γιὰ νὰ ἀποδώσει τὴν ἔκταση, τὴν ἔνταση καὶ τὴν ἠθικὴ ἀπήχηση τῶν ἁμαρτημάτων χρησιμοποιεῖ ἀντίστοιχα τὶς λέξεις: πολλά - θολά - βαριά.

Τὴ δεύτερη φράση τοῦ κειμένου: «τὴν σὴν αἰσθημένη θεότητα» οἱ ποιητὲς ἀποδίδουν:

«Τὴν θεϊκὴ σου δύναμη σὰν ἔννοιωσεν ἐκεῖνη» (Βορέας).

«Γροικῶντας τὴ θεότητά σου, Κύριε» (Μάγνης).

«Τώρα, τὴ θεότη Σου ποὺ νοιώθω» (Κυριαζῆς).

«Ἀπ' τὸ μάγο τῆς θεότης Σου λαμπρόστρο ὀδηγημένη» (Ἀλκαῖος).

«Μά, ὦ Κύριε, πῶς ἡ θεότης Σου μιᾶ μέσ' στὴν καρδιά μου» (Παλαμᾶς).

«σὰν ἄκουσε, σὰν ἔννοιωσε τὴ θεϊκὴ σου χάρι» (Πολέμης).

«Ξανοίγει τὴ θεότη Σου τὴ χιλιοδοξαμένη» (Σεβαστοπούλου).

Ὅλοι οἱ ποιητὲς διατηροῦν τὴ λέξη «θεότη». Μόνο ὁ Βορέας καὶ ὁ Πολέμης κάνουν τὸ οὐσιαστικὸ ἐπίθετο «θεϊκὴ δύναμη», «θεϊκὴ χάρι». Ἀδικαιολόγητα δὲ μεταφράζει τὸ στίχο ὁ Σπεράντζας.

«*Μυροφόρου ἀναλαβοῦσα τάξιν*»: Ὁ Ἀλκαῖος, ὁ Βορέας καὶ ὁ Σπεράντζας δὲν ἀποδίδουν τὸ χωρίο. Ὁ Μάγνης παρουσιάζει καλὴ ποιητικὴ ἐρμηνεία μὲ τὸ «σὰν ἄλλη μυροφόρα». Ὁ Παλαμᾶς δὲ μεταφράζει τὸ χωρίο ἀλλὰ τὸ νόημά του διαχέεται στὴ δεύτερη στροφή τοῦ ποιήματός του. Ἐπιτυχημένη εἶναι ἡ μετάφραση τοῦ Πολέμη «μὲ μυροφόρας φόρεμα», στὴν ὁποία διακρίνουμε ὄχι μόνον ποιητικότητα ἀλλὰ καὶ παρήχηση τῶν γραμμῶν φ καὶ ρ ποὺ δηλώνουν τὸ θόρυβο τῶν ἐνδυμάτων. Ἀπόδοση πλήρη τοῦ νοήματος ἐπιτυγχάνει ὁ Κυριαζῆς μεταφράζοντας «μιᾶς μυροφόρου πῆρα θέσι». Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀπόδοση καὶ τῆς Σεβαστοπούλου «σὰ μυροφόρα».

«*Ὀδυρομένη μύρα σοι πρὸ τοῦ ἐνταφιασμοῦ κομίζει*»: Ξεχωρίζει ἡ ἀπόδοση τοῦ Παλαμᾶ. Ἡ φράση φαίνεται ὅτι τὸν συγκίνησε βαθιά. Γι' αὐτὸ τὴν ἀποδίδει μὲ ὀλόκληρη στροφή:

Κύριε, προτοῦ Σὲ κρῦψ' ἡ ἐντάφια γῆ
ἀπὸ τὴ δροσαυγὴ λουλούδια πῆρα
κι' ἀπ' τῆς λατρείας τὴν τρισβαθὴ πηγὴ
Σου φέρνω μύρα.

Ὁ στίχος παρέχει τὴ δυνατότητα γιὰ νοηματικὲς ἐπεκτάσεις.

«*Ὁἶμοι, λέγουσα, ὅτι νύξ μοι ὑπάρχει, οἶστρος ἀκολασίας, ζοφώδης τε καὶ ἀσέληνος ἔρως τῆς ἁμαρτίας*»: Ὁ Παντελάκης ἐρμηνεύει: «Ὁ ἔρως τῆς ἁμαρτίας ἐγένετό μοι οἶστρος ἀκολασίας' ἁμαρτοῦσα, ὡς ὑπὸ οἶστρου ἐλαυνομένη, μαινομένη ὥρμησα εἰς τὴν ἀκολασίαν καὶ διὰ τοῦτο νῦν διάγω βίον μαῦρον καὶ σκοτεινόν». Τὸ χωρίο, λόγῳ τοῦ ὑποκειμενικοῦ στοιχείου ποὺ περικλείει, τοῦ βάθους τῶν συναισθημάτων καὶ τῆς εἰλικρινοῦς παρουσιάσεως τῶν παθῶν, ἔδωσε τὴν εὐκαιρία στοὺς μεταφραστές γιὰ μιὰ θερμὴ ποιητικὴ δημιουργία.

(Συνεχίζεται)

Ο ΨΑΛΤΗΣ ΤΟΥ 2000*

Του κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΝΑΟΥΜ, Ίατρού, Πρωτοψάλτου

2. Είναι γνωστή σὲ ὅλους μας, ἡ μεγάλη ποικιλία διασκευῶν τῶν ἰδίων μαθημάτων, γραμμένες ἀπὸ διαφόρους δασκάλους, στίς ὁποῖες διασκευές βεβαίως, δὲν προστίθεται κάτι τὸ ἰδιαίτερος σημαντικό, παρὰ μόνον μεταφέρονται στὸ χαρτὶ κατὰ κανόνα, κάποιες φωνητικὲς ἰδιατερότητες τοῦ συγγραφέα, ἢ κάποιες ἀναλύσεις ποιοτικῶν σημείων. Ἔτσι παρατηρεῖται τὸ φαινόμενο, νὰ ρωτάει ὁ ψάλτης τὸν ἄλλον: Ἐπὶ ποιὸν ψάλλεις; Ἄν τολμούσαμε νὰ κάνουμε τὴν ἐρώτηση αὐτὴ στοὺς θεράποντες τῆς κλασικῆς μουσικῆς, ἢ τῆς λαϊκῆς μας μουσικῆς, δηλαδὴ ἀπὸ ποιὸν ἐρμηνεύεις τὸ ἔργο του Μπετόβεν, ἢ ἀπὸ ποιὸν ἐρμηνεύεις τὴν Φραγκοσυριανὴ τοῦ Βαμβακάρη, θὰ εἰσπράξουμε ἀπορία καὶ γέλιο. Ἐπὶ τὴν πολυγλωσσία αὐτὴ μπορούμε νὰ βγάλουμε τὰ ἐξῆς συμπεράσματα:

α) Ὑπάρχει δυνατότητα καὶ ἐπιθυμία δημιουργίας, σὲ πολλοὺς ψάλτες, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ποίηση διαθέσιμη γιὰ σύνθεση νέων μελῶν. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ μουσικὰ ταλέντα τοῦ χώρου, ἀναλώνονται σὲ ἐπαναλήψεις καὶ διασκευές. Καὶ ὅσοι δὲν ἐπιδίδονται σὲ διασκευές γραπτές, τὸ κάνουν ζωντανὰ στοὺς Ναοὺς κατὰ τὴν διάρκεια τῶν ἀκολουθιῶν. Μὲ αὐτὰ παρουσιάζεται ἡ γνωστὴ σ' ὅλους μας βαβέλ τῆς ψαλτικῆς τέχνης.

β) Ἡ ὑπαρξὴ πολλῶν διασκευῶν, δυσκολεύει τὸ ἔργο τοῦ ψάλτη καὶ στὴν κατὰ μόνας ἐρμηνεία ὅσο καὶ ἰδιαίτερα στὴν χορωδιακὴ.

3. Ὁ ψάλτης εἶναι κατὰ κανόνα ἑτεροαπασχολούμενος. Αὐτὸ συνεπάγεται λιγότερο χρόνο γιὰ τὴν μουσικὴ, μικρότερη προετοιμασία, ἄρα μεγαλύτερη προχειρότητα. Συνηθισμένο φαινόμενο τὸ ἐξῆς: *Ὁ ψάλτης ἀνεβαίνει στὸ ψαλτήρι καὶ τότε ψάχνει νὰ δεῖ τί θὰ πεῖ.* Βεβαίως εἶναι καταφανές, ὅτι κάτω ἀπὸ αὐτὲς τίς συνθήκες τὸ ἀποτέλεσμα δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι τὸ ἐπιθυμητό.

4. Ἐπὶ τὰ προηγούμενα διαφαίνεται ὅτι ὁ ψάλτης δὲν καλύπτεται ὡς μουσικὴ ὄντοτητα. Δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ ἓναν κακὸ, μέτριο ἢ καλὸ ἐρμηνευτὴ.

5. Εἶναι κοινὸς τόπος ὅτι δὲν μπορεῖ, ἐνῶ ἐνδεχομένως θέλει, νὰ ἔχει ἐπαγγελματικὴ συνείδηση, ἀφοῦ οὔτε οἰκονομικὴ αὐτοδυναμία ἔχει, οὔτε ἀποκλειστικὴ ἀπασχόληση ἔχει, οὔτε περιθώριο μουσικῆς συνθετικῆς δημιουργίας ἔχει, οὔτε καὶ

κοινὸ ἔχει, οὔτε σὰν δημιουργός, οὔτε σὰν καλλιτέχνης ἐρμηνευτής, ἐκτὸς ἀπὸ σπάνιες ἐξαιρέσεις ποὺ ἐπιβεβαιώνουν βεβαίως τὸν κανόνα.

6. Μόνον κατὰ τὴν τελευταία δεκαετία παρατηρεῖται κάποια σοβαρότερη ἀντιμετώπιση τῶν σπουδῶν, τόσο ἀπὸ τοὺς μαθητές, ὅσο καὶ ἀπὸ τοὺς δασκάλους τῶν ὠδείων. Ἄλλὰ πιστεύω ὅτι εἴμαστε πολὺ μακριὰ ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἱκανοποιητικὴ ἐκπαίδευση. Νὰ ἀναφέρω τὴν εὐκολία ἀπόκτησης τῶν πτυχίων ἢ τῶν διπλωμάτων μουσικῆς; Νὰ ἀναφέρω τὴν παντελὴ σχεδὸν ἔλλειψη τῶν σπουδῶν φωνητικῆς; Καὶ τόσα ἄλλα.

Ἐπὶ τὰ παραπάνω διαφαίνεται ὅτι ὁ θεράπων τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς, ὁ ψάλτης, δὲν εἶναι αὐτὸς ποὺ θὰ ἤθελε νὰ εἶναι, ποὺ μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ ποὺ πρέπει νὰ εἶναι.

Μπορεῖ ἄραγε ὁ ψάλτης νὰ εἶναι μουσικὸς τῆς Βυζαντινῆς, δηλαδὴ τῆς Ἑλληνικῆς μουσικῆς, καὶ ὄχι ἓνας κάποιος ἀξίας ἐρμηνευτῆς τῆς ψαλτικῆς τέχνης;

Μπορεῖ ἄραγε ὁ ψάλτης, νὰ ἐπανακτήσει τὴν παλιά του αἴγλη;

Μπορεῖ ἄραγε νὰ ξαναγίνει ἐκ νέου ὁ ἄξονας τῆς μουσικῆς ζωῆς τοῦ τόπου;

Στὴν ψαλτικὴ οἰκογένεια, ὑπάρχουν πολλὰ μουσικὰ ταλέντα ποὺ μὲ κατάλληλες συνθήκες, καὶ κατάλληλο ἐφαλτήριο θὰ μπορούσαν νὰ μεγαλοουργήσουν. Ἡ Ἐκκλησία χρησιμοποιώντας ἀνάλογα τὸ δυναμικὸ αὐτό, θὰ μπορούσε νὰ βγεῖ καὶ ἔξω ἀπὸ τὸν Ναὸ πρὸς τὸν κοινωνικὸ ἴστό, προσφέροντας πολιτιστικὴ τροφή, ποὺ θὰ ἀποτελοῦσε τὸν προθάλαμο, τὰ δίχτυα τοῦ Ναοῦ γιὰ τὸν κόσμον καὶ ἰδιαίτερα γιὰ τοὺς νέους, ποὺ προσερχόμενοι στὸν Ναὸ θὰ ἐλάμβαναν καὶ τὴν πνευματικὴ τροφή.

Τί πρέπει ὅμως νὰ γίνει γιὰ νὰ γίνουν τὰ ὄνειρα πραγματικότητα;

1. Νὰ δεχθῶμε τὸ εὐνόητο, ὅτι ἡ Βυζαντινὴ Μουσικὴ δὲν εἶναι μόνον ψαλτικὴ τέχνη, ἀλλὰ μουσικὴ τέχνη καὶ ἐπιστήμη, ἢ μήτρα τοῦ Ἑλληνικοῦ μουσικοῦ οἰκοδομήματος. Νὰ δεχθῶμε ὅτι ἡ Βυζαντινὴ Μουσικὴ, εἶναι ἓνα γόνιμο ἔδαφος, ποὺ μπορεῖ κατάλληλα καλλιεργούμενο νὰ προσφέρει πολλὰ στὸν μουσικὸ πολιτισμὸ μας, πέραν τῆς ψαλτικῆς τέχνης.

2. Προϋποθέσεις αὐτοῦ εἶναι: Ἡ ἀπόκτηση ἐπαγγελματικῆς σχέσης μουσικοῦ ἀπὸ τὸν ψάλτη,

* Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελ. 109 τοῦ ὑπ' ἀρ. 7 τεύχους.

πράγμα που πρέπει να παρέχει ή πολιτεία ή προτιμότερο ο ένοριακός Ναός, ή απόκτηση από τον ψάλτη γενικότερης μουσικής παιδείας, ιδιαίτερα της ελληνικής, και η αναθεώρηση του τρόπου πρόσληψης του ψάλτου από τους Ναούς.

3. Να συσταθεί με άξονα την 'Ι. Σύνοδο ή την ΟΜΣΙΕ ή και των δύο σε άρρηκτη συνεργασία, ομάδα έπιστημόνων έρευνητών μουσουργών, που έχοντας την απαραίτητη υλική ύποδομη να έπιδιοθούν σε πολυετή έρευνητική προσπάθεια, με στόχο την δημιουργία θεωρητικού, χωρίς κενά και ασάφειες, ως και τον καθορισμό των μουσικών κειμένων για τις ιερές ακολουθίες. Ένα τέτοιο έργο θα αποτελούσε άφ' ενός μόνον άντικείμενο παγκοσμίου συνεδρίου για την απόκτηση του άδιαμφισβήτητου, άφ' έτέρου δέ υλικό, για μετάφρασή του στις κυριότερες γλώσσες και κυρίως των όρθοδόξων χωρών. Τα άπαιτούμενα χρήματα για την υλική ύποστήριξη μιάς τέτοιας, πολύχρονης και πολυδάπανης έργασίας, είναι δυνατόν να έξευρεθούν με την καθιέρωση εισφορών, όπως 1% επί του μισθού των ψαλτών, και 1000 δρχ. ψαλτόσημου στις ιεροπραξίες.

4. Έχοντας ο ψάλτης σοβαρή επαγγελματική σχέση, σοβαρή μουσική παιδεία, άδιαμφισβήτητη θεωρητική στήριξη, και καθορισμένα κλασικά μουσικά κείμενα για τις ακολουθίες, όντας δέ και γνώστης όργάνων κυρίως των παραδοσιακών, μπορεί να λειτουργήσει ως μουσικός καλλιτέχνης. Και άφ' όσον δέν υπάρχει ποιητικό υλικό, δηλαδή νέα ύμνολογία από το 1000 μ.Χ., ουσιαστικά ο ψάλτης θα ήμπορούσε να ασχοληθεί με τα καλλιτεχνικά δρώμενα κατ' άρχην σε επίπεδο ένοριας, ασχολούμενος και με την έκλεκτή κοσμική μουσική (όρχηστρες, χορωδίες κ.λπ.) και συνθετικά με έπιλεγμένη κοσμική ποίηση, π.χ. έθνικούς ποιητές. Έτσι το μουσικό αυτό είδος να γίνει σταδιακά καινούργιο μουσικό ρεύμα προερχόμενο από τα σπλάχνα της Έκκλησίας, για την μουσική ζωή του τόπου, και έν δύναμει γιατί όχι του κόσμου.

Όλα αυτά με πρόχειρη έπιδερμική θεώρηση, μπορεί να φαντάζουν σαν ούτοπία, και εύκολα θα τεθεί το έρώτημα. Ό ψάλτης θα τα κάνει όλα αυτά;

Το έρώτημα δέν είναι αυτό. Ό αυριανός μουσικός, καλλιτέχνης ψάλτης, δέν θα ύστερει σε τίποτα, δέν θα έχει να ζηλέψει τίποτε από τους κοσμικούς όμοίους του, άντίθετα θα έχει το προνόμιο της πρωτοπορίας μόνος αυτός για πολλά χρόνια. Το έρώτημα είναι άν πιστεύουμε στην άξια

της μουσικής μας, άν πιστεύουμε ότι ή μουσική αυτή είναι όντως μουσική τέχνη και έπιστήμη, με παρελθόν, παρόν και μέλλον. Το έρώτημα είναι άν έχουμε έμεις οί φορείς την βούληση να σπάσουμε το κέλυφός μας και να γίνουμε νεοσσοί με μέλλον. Να ανοίξουμε νέους δρόμους στην μουσική μας αυτή, και στους ψαλτάδες μας. Να δημιουργηθούν οί προϋποθέσεις ευρύτερης επικοινωνίας με το κοινό, να αποκτήσουν ο ψάλτης και ή μουσική του θέση στα μουσικά δρώμενα και άγοραστικό κοινό, για να μπορέσει κάποτε να προγραμματίζει έπιτυχημένες συναυλίες (με εισιτήριο), πράγμα άνεπιπλο σήμερα.

Γίνονται φιλότιμες προσπάθειες κατά καιρούς από πολλούς συναδέλφους, για την όργάνωση συναυλιών ψαλτικής τέχνης με την ένίσχυση διαφόρων φορέων. Τα άποτελέσματα, όπως γνωρίζουμε όλοι, είναι τόσο άπογοητευτικά, που πιστεύω ότι προσβάλλουν την μουσική, τον ψάλτη αλλά και την Έκκλησία μας. Και αυτά με έλεύθερη είσοδο. Φαντάζεσθε, βεβαίως, το άποτέλεσμα συναυλίας με εισιτήριο.

Τα αίτια της άδυναμίας αυτής δέν πρέπει να τα άναζητήσουμε πουθενά άλλου παρὰ μόνον στη λαθεμένη έπιμονή μας να βγάσουμε την ψαλτική τέχνη σαν προσευχητικό λόγο και μουσική έκτος του φυσικού της χώρου, που είναι ο Ναός, και στη λαθεμένη άντίληψή μας ότι ο πιστός θα προστρέξει να άγοράσει το προσευχητικό προϊόν μας. Γιατί να προστρέξει άραγε; Για να προσευχηθεί στο θέατρο; Άς μείνει λοιπόν ή βυζαντινή μουσική ως ψαλτική τέχνη, λιτή, άπέριττη, κατανυκτική, προσευχητική, στους Ναούς και ως μουσική έπιστήμη να δημιουργεί καλλιτεχνικά, προσφέροντας πολιτισμική τροφή.

Άπό σήμερα, λοιπόν, με προοπτική το μέλλον, ή καρδιά μας να δώσει την σκυτάλη στο νοϋ κι αυτός στα χέρια και στα πόδια και να τρέχουμε με έπιτυχία στο στάδιο της μουσικής δημιουργίας. Να άνασκουμπωθούμε και να προετοιμάσουμε μουσικές παραστάσεις, έν είδει θεολογικών δρώμενων, για να λαμπρύνουμε τον έορτασμό των 2000 χρόνων του Χριστιανισμού. Να άνασκουμπωθούν οί έπιφανείς και ίκανοί ψάλτες και να έπιδιοθούν σε ένόργανη μελοποίηση των έργων έθνικών μας ποιητών, έτσι ώστε, με τα έργα αυτά και με τα θεολογικά δρώμενα, ή ψαλτική οίκογένεια να διεκδικήσει θέση στην πολιτισμική όλυμπιάδα του 2004.

Μήν μείνωμεν έξω του νυμφώνος του μέλλοντος αιώνας.

ΕΠΙΚΑΙΡΑ

Οί άνωνυμοί για τόν Έπώνυμο!

Ἡ πρὸς Κύριον ἐκδημία τοῦ Μακαριστοῦ Προκαθημένου τῆς Ἐκκλησίας μας Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κυροῦ Σεραφεῖμ, πέρα ἀπὸ τὴν φυσικὴ λύπη τοῦ ἀπορραφισμοῦ τοῦ ποιμνίου, ἐνέπνευσε καὶ αἰσθήματα ἐλπίδος, αἰσιοδοξίας καὶ χαρᾶς. Καὶ ἐξηγούμεθα: Ἐνας ἀπὸ τοὺς Ἀρχιερεῖς τῆς Ἐκκλησίας μας, βλέποντας τὸ μέγα πλῆθος τοῦ πιστοῦ λαοῦ τὸ ὁποῖο ἐπὶ τρία συνεχῆ ἡμερονύκτια συνέρρεε γιὰ νὰ ἀσπαστεῖ τῇ δεξιᾷ τοῦ κεκοιμημένου Πρωθυεράρχου καὶ νὰ λάβει τὶς θεοπειθεῖς εὐχές του, ἐδήλωσε χαρακτηριστικά: «Ὁ θάνατος τοῦ Μακαριωτάτου γίνεται ἀφορμὴ νὰ φανεῖ ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις τῆς Ἀγίας μας Ἐκκλησίας! Ἄνδρες καὶ γυναῖκες, μεγάλοι καὶ μικροὶ ἀκόμη καὶ νήπια προσήλθαν εὐλαβικὰ στὸν Καθεδρικὸ Ναὸ καὶ περιέμεναν ὥρες ὀλόκληρες γιὰ ν' ἀποθέσουν ἓνα λουλούδι, ἓναν ἀσπασμό, ἓνα δάκρυ - σπονδὴ στὸν Πνευματικὸ Πατέρα ποὺ μετέστη εἰς τὰς αἰωνίους μονάς. Ὁ αὐτὸς παλμὸς καὶ ἡ αὐτὴ συγκίνηση παρατηρήθηκε στὰ μάτια, στὰ χεῖλη καὶ πρωτίστως στὶς καρδιές τῶν χιλιάδων πιστῶν, οἱ ὁποῖοι συνόδευσαν τὴν ἱερὰ πομπὴ πρὸς τὸ Α' Κοιμητήριον καὶ προέπεμψαν τὸ ἱερὸ Σκήνωμα στὴν τελευταία ἐπὶ γῆς κατοικία του. Ὅλοι αὐτοί, ἄλλοι πετώντας ἄνθη, ἄλλοι θυμιάζοντας, ἄλλοι ρίχνοντας μῦρον, ἄλλοι ἀπλῶς κάνοντας τὸ σταυρὸ τους ἀποτελοῦν ἡχηρὴ ἀπόδειξη ζωντανοῦ θρησκευτικοῦ βιώματος, ἀποστομώνοντας κάποιες Κασσάνδρες ποὺ σπερμολογώντας ἄρρητ' ἀθέμιτα διατυμπανίζουν σὲ ὅλους τοὺς τόνους καὶ μὲ ὅλους τοὺς τρόπους ὅτι "ἐψύγη ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν". Ὅτι δηλαδὴ οἱ ἄνθρωποι δὲν τιμοῦν σήμερον τοὺς πνευματικὸς πατέρες τους καὶ δὲν ἀναγνωρίζουν τὸν ποιμαντικὸ μὸχθον ὑπὲρ αὐτῶν. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἄνωνυμοὶ μαζί μὲ τοὺς Ἁγίους Ἀρχιερεῖς, τοὺς λοιποὺς κληρικοὺς, τοὺς μοναχοὺς, καὶ τὶς μοναχές συνέψαλλαν ἀμέσως μετὰ τὸν ἐνταφιασμό: Σεραφεῖμ τοῦ Μακαριωτάτου καὶ Θεοπροβλήτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος, ἡμῶν δὲ πατρὸς καὶ ποιμενάρχου, Αἰωνία ἡ μνήμη».

—Νὰ ἔχουμε τὴν εὐχὴ του.

Εἰς τὴν χώραν τῆς φαιδρᾶς πορτοκαλέας!

Τὸ διαβάσαμε καὶ προσυπογράφουμε... ἀμφοτέρας ταῖς χερσὶ. Δὲν εἴμαστε σὲ καμία περίπτωσιν ὑπὲρ τοῦ πολιτιστικοῦ ρατσισμοῦ, τῆς περιθω-

ριοποιήσεως καὶ τοῦ ἀποκλεισμοῦ ὀρισμένων κοινωνικῶν ομάδων ἀπὸ τὰ πολιτιστικὰ ἀγαθὰ.

Μερικὲς φορὲς ὅμως εἶναι καλὸ —γιὰ νὰ μὴν ποῦμε ἀπαραίτητη προϋπόθεση— οἱ προσερχόμενοι σὲ μιὰ ἐκδήλωση νὰ εἶναι ἂν ὄχι ἐπαρκῶς, τουλάχιστον κατὰ τι ἐνημερωμένοι γιὰ μιὰ ἐκδήλωση τὴν ὁποία παρακολουθοῦν.

Ἀρνούμαστε νὰ πιστέψουμε —δυστυχῶς ὅμως, αὐτὸ γίνεται πολλὰς φορὲς— ὅτι ἀρκετοὶ ἄνθρωποι προσέρχονται γιὰ παράδειγμα σὲ μιὰ παρουσίαση βιβλίου ἢ μιὰ ἀνάλογη καλλιτεχνικὴ ἐκδήλωση μὲ μόνον «κίνητρο» τὰ ἐδέσματα ἢ τὸ δῶρον ποὺ πιθανὸν θὰ πάρουν ἐκεῖ! Κάποτε ἐπιτέλους θὰ πρέπει νὰ βρεθεῖ μιὰ «λύση» ἀπὸ τοὺς διοργανωτὲς τῶν ἐκδηλώσεων, ὥστε νὰ παραβρίσκονται μόνον ἐκεῖνοι ποὺ πραγματικὰ βρῖσκουν ἐνδιαφέρον σὲ αὐτὲς ἢ ὅσοι θὰ δώσουν τὴ δημοσιότητα στὸ γεγονός.

Γιὰ τοῦ λόγου τὸ ἀληθές, ἀναφέρουμε τὴν περίπτωση κυρίου, ὁ ὁποῖος ἐθήτευσεν σὲ τέτοιες ἐκδηλώσεις: Ἐθεάθη νὰ βάζει... λάθρα στὴν τσέπη του κρεατοσφαιρίδια, κοινῶς κεφετέδες!

Προσοχή! Προσοχή!

Σύμφωνα μὲ πηγὲς τοῦ Ἀθηναϊκοῦ Πρακτορείου Εἰδήσεων καὶ τοῦ Ρῶντερο, ποὺ εἶδαμε δημοσιευμένες σ' ἔγκριτο σχετικὸ περιοδικό, ὁ πληθυσμὸς τῆς Τουρκίας στὴ διάρκεια τῆς τελευταίας ἐπταετίας ἔχει αὐξηθεῖ κατὰ ὀκτὼ ἑκατομμύρια. Ἡ ἐτήσια αὐξηση ὑπερβαίνει τὸ 1.000.000! Σύμφωνα μὲ τὴ Στατιστικὴ Ὑπηρεσία ὑπολογίζεται ὅτι σήμερον ὁ τουρκικὸς πληθυσμὸς ξεπερνάει τὰ 65 ἑκατομμύρια. Ἄν συνεχισθεῖ ὁ ἴδιος ρυθμὸς ἢ Τουρκία ὡς τὸ 2005 θὰ ἔχει αὐξηθεῖ σὲ πληθυσμὸ ὅσος εἶναι ὁ σημερινὸς πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος, δηλαδὴ κατὰ 10.000.000, ἐνῶ ὁ πληθυσμὸς τῆς χώρας μας θὰ ἔχει μείνει στάσιμος.

Οἱ κίνδυνοι γιὰ τὸ Αἰγαῖο καὶ τὸ Κυπριακὸ ἀπὸ τὴν πληθυσμιακὴ αὐτὴ αὐξηση εἶναι προφανεῖς. Οἱ γείτονές μας θὰ ἐπιδιώξουν τὴν «ἐπίλυσή» τους σύμφωνα μὲ τὰ πληθυσμιακὰ δεδομένα, ὅπως ἄλλωστε εἶχε διακηρύξει ὁ πρόεδρος τῆς Τουρκίας Τουρκογὺτ Ὁζάλ. Οἱ Τούρκοι ποτὲ δὲν ξεχνάνε τὶς διακηρύξεις τοῦ Ὁζάλ.

Ἐχουμε ἄραγε ξεχάσει τὸ δξύτατο δημογραφικὸ μας πρόβλημα καὶ ὑποθάλλουμε τὴν ὑπογεννητικότητα;

—Ποῦ πάμε;

Μ. Μελ.